

РАМАЗОН РЎЗАСИ

Қуръони каримда Бақара сурасининг 183—185-оятларида Рамазон рўзаси ҳукмлари ва ҳикматлари баён қилинган.

“Эй имон келтирганлар! Сизларга рўза сизлардан олдингиларга фарз қилингани каби фарз қилинди! Уни адо этсаларингиз, тақводор бўласизлар! Сизларга санокли кунлар рўзасигина фарз қилинди. Сизлардан ким касал ё сафарда бўлса, бошқа санокли кунларда рўза тутиши лозим. Рўзани қийинчилик ва машаққат билангина тутиши мумкин бўлганлар фидя беришлари — мискинни овқатлантиришлари керак. Ихтиёри билан фидя миқдорини оширган киши учун бу тутган иши яхшидир. Агар билсангиз, рўза тутишингиз сизлар учун яхшидир. У санокли кунлар — очик ва ҳақни ботилдан ажратувчи баёнотлари билан инсонларни тўғри йўлга бошловчи Қуръон нозил этилган Рамазон ойидир. Сизлардан ким у ойда ҳозир бўлса, рўза тутсин! Ким касал ё сафарда бўлса, санокли бошқа кунларда рўза тутиши лозим. Аллоҳ сизларга энгилликни истади, қийинчиликни истамайди. Аллоҳ рўза кунлари ҳисобини тўла этишингизни, сизларни тўғри йўлга бошлагани учун Унинг Ўзигагина ҳамду сано айтишингизни ва ҳақикий шуқр этгувчилар-

дан бўлишингизни истади” (Бақара, 182—185).

Рамазон ҳижрий-қамарий тақвимнинг тўққизинчи ойидир. Рамазон ойида кундузлари, тонг отганидан қуёш ботгунича рўза тутиш (Аллоҳ таоло розилиги ниятида ҳеч нарса емаслик ва ичмаслик; жинсий алоқа қилмаслик) динимизнинг беш рукнидан биридир.

Рамазон ойи рўзаси балоғатта етган, ақли расо мусулмонга

фарздир. Аммо зиммаларига Рамазон рўзаси фарз бўлган барча кишилар айнан Рамазон ойида рўза тутишлари лозим эмас. Ҳатто улардан баъзиларига, ҳайз ва нифосда бўлган аёлларга одат кунларида рўза тутиш дуруст эмас. Мусофир ва оғирлашиб қолишидан қўрққан касал кишилар ҳам Рамазон ойида рўза тутмасликлари мумкин. Шунингдек, ҳомиладор ё эмизикли аёл рўза туфайли ўзи ё боласи учун зарар етишидан қўрқса, Рамазон ойида рўза тутмайди. Бу саналганлар узрлари кетгач, Рамазон ойидан сўнг рўза тутмаган кунлари рўзасини қазо қилиб тутиб берадилар. Рўза тутишга қуввати етмайдиган чол ё кампир ҳам рўза тутмайди. Улар Рамазон ойининг ҳар бир куни учун фитр садақаси миқдоридан фидя берадилар. Бу вожибдир. Демак, Рамазон ойида рўза тутиш соғлом ва муқим кишиларга фарздир.

Рамазон ойи рўзаси ниятсиз дуруст бўлмайди. Рамазон рўзасига қуёш ботганидан кейинги кун чошгоҳигача (агар тонг отганидан бу вақтгача еб-ичмаган, жуфти билан яқинлик қилмаган бўл-са) ният қилиш мумкин. Лекин саҳарда туриб бир қултум сув ё бир бурда нон еб саҳарлик қилиш мустаҳабдир. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Саҳарлик қилинглар, саҳарликда барака бордир”, деганлар.

САБР ЁРУҒЛИКДИР

Инсон комиллиги унинг фазилатлари-га боғлиқ. Фазилатлари ортган сари камолотга эришиб боради. Инсон камолига боис фазилатлардан бири сабрдир. Сабр нафснинг буйруқларига эргашидан тийилишдир, динимиз амрларини нафс майлларидан устун қўйишдир.

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) сабр ҳақида бундай деганлар: “Бош тана учун қанчалик керак бўлса, сабр ҳам имон учун шунчалик кераклидир” (*Дайлабий*).

Имон тақозо қилган ифбат, ўзини бо-сиш, шижоат, ҳилм, бағрикенглик, қаноат каби яхши хулқлар сабрда мужассамдир.

Имом Ғаззолий “Ихёу улумиддин”да бундай ёзадилар: “Сабр, шаръий ҳукми эътиборига кўра, фарз, фазилат, макруҳ ва ҳаромга бўлинади. Ман қилинган нар-саларга сабр қилиш, яъни, уларни қил-маслик фарздир; яқинлари оламдан ўтга-нида сабр қилиш фазилатдир; шаръан мак-руҳ бўлган жиҳат билан етказилган озорга сабр қилиш макруҳдир”.

“Сабр ёруғликдир” дейилади ҳадиси шарифда. Зеро, сабр нур каби қийинчи-лик зулматини кетказади ва ҳақиқатни на-моён қилади.

Ҳазрати Али (карамаллоҳу ваҳҳаҳу): “Сабр қоқилмас уловдир, қаноат қайрил-мас қиличдир”, деганлар.

Сабр ҳақида ҳикматли сўзлар жуда кўп. Улардан бирида бундай дейилади: “Ким боқийликни истаса, мусибатларга сабри қалб ҳозирласин”.

“Эй имонлилар! Сабрли бўлинг, сабрда ғанимларингиздан устун бўлинг! Тоатга ҳозир бўлинг ва Аллоҳдан қўрқинг, (шун-да) нажотга эришасиз!” (*Оли Имрон, 200*).

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ

Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН

Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ

Эркин МАЛИК
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.374. 224-34-04
Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ
Фарғона вилояти — 8.373. 222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.376. 226-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700021 Тошкент шаҳри
Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;
Тел: 149-18-26, тел.факс: 144-36-53.
Интернет сайтими: www.hidayat.uz
Интернет почтаими: admin@hidoyat.uz
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 170.

Босингга 2006 йил 5 сентябрда руҳсат берилди. Босмаҳонага 2006 йил 8 сентябрда топширилди. Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 8000 нусха. 12-сон буюртма. «Тошкент Ислам Университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси босмаҳонасида чоп этилди.

Мақолалар ҳат орқали юборилганида исмлар тўлиқ
ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

<i>Рамазон муборак!</i>	
Муҳаммад Шариф ЖУМАН	
Рамазон рўзаси	1
<i>Таянч нуқта</i>	
Сабр ёруғликдир	2
<i>Рамазон муборак!</i>	
Савоби ҳисобсиз ибодат	4
Шаҳриддин ЖЎРАЕВ	
Молиявий ибодат	6
<i>Ҳомийлар йили</i>	
Фозил ЗОҲИД	
Одамийлик сабоғи	7
<i>Мовароуннаҳр уламолари</i>	
Комилхон ҚАТТАЕВ	
Офоқхожа ким бўлган?	10
<i>Муносабат</i>	
Салима УМАРОВА	
Мусулмонга яхшилик ярашади	11
<i>Бир оят тафсири</i>	
Абдулазиз МАНСУР	
Рўзани мукамал тутингиз	12
<i>Ҳадис шарҳи</i>	
Имон комиллигининг аломати	13
<i>Рамазон муборак!</i>	
Таровех намози	14
Фитр садақаси	14
Фитр ҳайити	15
<i>Олисларга саёҳат</i>	
Австрия Республикаси	16
<i>Мужда</i>	
Эрон элчисининг таширифи	18
Бу кунлар қадри	18
<i>Мақтубларда манзаралар</i>	
Абдуваҳҳоб ХУДОЙҚУЛОВ	
Қувонч улашгим келади	20
Турсунмашраб ХОЛМУҲАММАД ўғли	
Ғанимат фурсатлар	20
<i>Амри маъруф</i>	
Ҳомидбек ИШМАТБЕКОВ	
Художўйлик тавбададир	21
<i>Шеърят</i>	
Ғулом Эгамшукур	
Муҳаббат илоҳий малҳамдир	24
Амирқул КАРИМ	
Бир тиниқ туйғу бер	25
<i>Тарих</i>	
Юсуфжон ИСМОИЛОВ	
Қадимий Ахсиқент	26
<i>Ибрат</i>	
Бобониёз ҚУРБОН	
Отаҳоннинг изтироби	27
<i>Мунаввар олам</i>	
Дурбек РАҲИМЖОНОВ	
Оммабон, ишончли манба	28
<i>Тиббиёт бурчаги</i>	
Сафар МУҲАММАД	
Анор хосиятлари	30
<i>Қарши шахрининг 2700 йиллиги</i>	
Асрор ҚИЛИЧЕВ	
“Хонақоҳ” жомеъ масжиди	31
<i>Қўлингиздан келади</i>	
Жаҳонгир ҚУЧҚОРОВ	
Асалари боқилни истайсизми?	32

Фикр

Уста ОЛИМ

РЎЗАГА ОИД МАСАЛАЛАР

Рўза тутганини унутиб, бирор нарса егач ё ичгач, рўзадорлиги эсига тушганидан сўнг ҳам еби-ичишни давом эттирса рўза бузилади.

5

Масала

БОЛАЛАРИМИЗ РУҲАН ТЕТИК,
МАЪНАН КУЧЛИ БЎЛСИНЛАР

8

Бадбахт миссионерлар ёшларни, ночор оилаларни, уларга яхшилик қилаётгандек бўлиб, ўз таъсирига олаётганини кузатяпмиз. Бўзатовда бир оилага, насронийликни қабул қилиш таклифи билан ўнта эчки ташлаб кетишибди.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Покистон бош вазири таклифи

Покистон бош вазири Шавкат Азиз Туркия бош вазири Ражаб Тоиб Эрдоғон билан учрашуви чоғида Ислоннинг асл моҳиятини кенг тарғиб этиш тўғрисидаги таклифни илгари сурди.

23

Амри маъруф

Камолхон СУЛАЙМОНОВ

ТАОМЛАНИШ ОДОБИ

29

“Овқатни совутиброқ енглар, иссиқ овқат баракасиз бўлади. Овқатни йиртқич ҳайвон каби ҳидламанглар, идишдаги овқат ёки ичимликка пуфламанглар, пуфлаш хунук одатлардандир”.

САВОБИ ҲИСОБСИЗ ИБОДАТИ

Абдуллоҳ ибн Умардан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муҳаррам ойининг ўнинчи куни рўза тутар эдилар, бошқаларни ҳам шу куни рўза тутишга буюрар эдилар. Рамазон ойи рўзаси фарз қилинган, у кунда рўза тутиш тарк этилди» (Бухорий).

Абу Ҳурайра (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилдилар: «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганлар: «Рўза (дўзах ўтидан асровчи) қалқондир. Рўза тутган киши ёмон сўзларни сўзламасин, кўполлик қилмасин! Агар бирор киши уни уришса ёки ҳақорат қилса, икки марта: «Мен рўзадорман», десин.

Аллоҳга қасамки, рўзадор оғзининг ҳиди Аллоҳ наздида мушки анбар ҳидидан ҳам хушбўйроқдир. Чунки Аллоҳ тало: «Рўзадор Менинг учун емайди, ичмайди ва шаҳватини тарк қилади. Рўза холис Менга ибодатдир, унга Ўзим ҳисобсиз савоб бераман. Ваҳоланки, ҳар бир яхшиликка

ўн баробар яхшилик борадир», деган» (Бухорий).

Абу Ҳурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Ким Рамазон рўзасини фарзлигига ишониб, савоб умид қилиб тутса, ўтган гуноҳлари мағфират қилинади», деганлар» (Бухорий, Абу Довуд, Термизий, Насаий, Аҳмад).

Зайд ибн Холид Жуҳанийдан (розийал-

лоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Пайғамбар (алайҳиссалом): «Ким рўзадорга ифтор берса, рўзадор савобича савобга эришади. Бунда рўзадорнинг савобидан ҳеч нарса камаймайди», дедилар» (Термизий, Аҳмад).

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтадилар: «Рўзадорга икки хурсандчилик бор: оғиз очганида ва Раббига йўлиққанида хурсанд бўлади» (Бухорий, Муслим, Насаий).

Абу Умомадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Мен: «Эй Аллоҳнинг расули, менга Аллоҳ манфаат берадиган ишни буюринг», дедим. У зот: «Рўза тут, унинг ўхшаши йўқдир», дедилар» (Насаий, Ҳоким).

Барча ибодатлар каби рамазон рўзаси ҳам бузилмасдан адо этилса, қабул бўлади. Шунинг учун унга тааллуқли масалаларни билиб олиш керак бўлади.

Аввало, рўзани бузмайдиган баъзи ҳолатлар ҳақида.

Рўзадор рўза тутганини унутиб бирор нарса еса ё ичса.

— томоғига чанг, пашша ё тутун кирса;

— баданига ёғ суртса, сурма қўйса, қон олдирса;

дорлиги эсига тушганидан сўнг еб-ичишни давом эттирса;

— ҳуқна (қлизма) қилдирса;

— бировнинг мажбурлаши билан еса ё ичса;

— қасддан қусса ё қусуғини қайтарса;

— тиши орасидан чиққан қон кўп бўлса ва ичига кетса;

— тишлари орасида қолган нўхатдек ва ундан катта овқатни ютса, **рўза бузилади ва бир кунига бир кун тутиб бериш лозим бўлади.**

Рамазон рўзасини тутган

киши қасддан бирор нарса еса ё ичса ё жинсий алоқа қилса ё қон

РЎЗАГА ОИД МАСАЛАЛАР

— ўпса, эҳтилом бўлса;

— оғзини чайганида қолган намни ичига ютса, қулоғига сув кийиб кетса;

— кўнгли айниб қусса ё қусуғи қайтиб кетса;

— тишлари орасида қолган (нўхатдан кичик) овқатни ютса;

— тишлари орасидан чиққан оз миқдор қон томоғига кетса;

— кўзёши ва тернинг бир ё икки томчиси ичига кетса, **рўзаси бузилмайди.**

Қуйидаги ҳолатларда рўзаси бузилади ва бир кунига бир кун тутиб бериши лозим бўлади:

— рўзадор хато қилиб оғзини очиб қўйса (қуёш ботмаганда ботди деб ўйлаб бирор нарса еса, тонг отганида отмабди деб ўйлаб саҳарлик қилса, оғиз чайганда ичига сув кетса);

— рўза тутганини унутиб, бирор нарса еб ё ичгач, рўза-

Абу Хурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам): “Рамазон келса, жаннат эшиклари очилади, дўзах эшиклари ёпилади ва шайтонлар кишанланади”, дедилар (Бухорий, Муслим, Термизий).

Саҳлдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам): “Жаннатнинг бир эшиги бор, у Райён деб аталади. Қиёмат куниндан фақат рўзадорлар киради, улардан бошқа ҳеч ким кирмайди. “Рўзадорлар қаерда?” дейлади. Рўзадорлар турадилар. У эшикдан улардан бошқа ҳеч ким кирмайди. Улар киргач, эшик беркитилади, (сўнг у эшикдан) бошқа ҳеч ким кирмайди”, дедилар» (Бухорий, Муслим, Насаий).

олдириш, аёлни ушлаш каби рўзани бузмайдиган ишларни қилиб, рўзам бузилди деб еса ё ичса, бир кунига бир кун ва каффорат лозим бўлади. Бир қул озод қилиш, қул тополмаса, олтмиш кун кетма-кет рўза тутиш, бунга ярамаса, олтмиш камбағални тўйдириши рўзани қасддан бузиш каффоратидир.

Уста ОЛИМ

— бурнига бирор нарса томизса;

— одатда ейилмайдиган нарсаларни ютса;

— томоғига ёмғир томчиси ё қор учқуни кирса;

МОЛИЯВИЙ ИБОДАТ

Мустабид советлар даврида халқимиз нафақат моддий, балки маънавий жиҳатдан ҳам кўп нарсаларни бой берган эди. Мустақиллик шарофати билан маънавиятимиз илдизларини англаш имконига эга бўлдик. Куръони карим, ҳадиси шариф ҳамда динимизга оид кўплаб асарларнинг таржима ва нашр қилиниши жамиятимиз маънавиятида катта ўзгаришлар ясади. “Биз ўз миллатимизни мана шу муқаддас диндан айрим ҳолда асло тасаввур қилолмаймиз. Диний қадриятлар, исломий тушунчалар ҳаётимизга шу қадар сингиб кетганки, уларсиз биз ўзлигимизни йўқотамиз”.¹

Советлар замонида турли йўллар билан дин ва унинг арконларини айблаш, камситиш одатга айланиб қолган эди. Жумладан, баъзилар закот бериш ишсизликнинг ортишига, ишламай ҳам яшашни истовчилар кўпайишига олиб келади деса, бошқалар закотни бой бўлишга қарши чора деб аташди. Бундай муносабат Ислонда меҳнатсеварлик, ишбилармонлик эъзозланишини, бировнинг моли ҳисобидан яшаш қораланишини билмаслик ё билатуриб кўз юмиш эди.

Ҳар бир бой мусулмон кишига закот бериш орқали мол-мулкни поклаш фарз ҳисобланади. Аллоҳ таоло Пайғамбаримизга (алайҳиссалом) бандалардан закот олишни буюриб: “Уларнинг молларидан бир қисмини ўзларини поклаб тозалайдиган садақа сифатида олинг ва уларнинг ҳақларига дуо қилинг. Албатта, Сизнинг дуойингиз улар учун ором-осойишталик бўлур. Аллоҳ Эшитувчи ва Билгувчидир”, (Тавба, 103) деб марҳамат қилган.

Закот берувчининг ва олувчининг одоби муҳим. Закот давлатманд одамнинг манманлик, бахиллик каби қусурлардан покланишига, камтарлик сифатларини мустаҳкамлашига боисдир. Закот олувчи эса унинг аҳволи ҳақида ҳам қайғурадиганлар борлигини ўйлаб, ҳаётга ишончи ортади. Закот ошкора ёки махфий-яширин тарзда берилиши мумкин. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: “**Гар садақаларни ошкора қилсангиз қандоқ яхши. Агар махфий қилсангиз ва фақирларга берсангиз, бу сиз учун яхшидир**”. Ошкора закот ибрат учун, махфий закот бериш эса мақтаниш ва манманлик гуноҳидан сақланиш учундир.

Ўз навбатида закот олувчи ҳам Аллоҳ уни ғамдан озод қилаётганини англаши, закот берувчига раҳмат айтиши, берилган нарсани оз ёки ёмон демаслиги, ўзига етарлисини олиши, ҳалол бўлмаган нарсани мутлақо олмаслиги керак.

Молиявий ибодатнинг яна бир тури рамазон рўзаси охирида бериладиган фитр садақасидир. Фитр садақасини бериш нисоб миқдоридаги ҳожатдан ортиқча молга (ўсмайдиган бўлса-да) эга ҳар бир одамга вожибдир.

Закот молиявий ибодат сифатида муҳим ижтимоий вазифани бажаради. У ижтимоий тенгсизлик-табақаланишни Аллоҳ таолога ибодат воситасида йўқотишга хизмат қилади. Закот ҳозирги бозор иқтисодиёти даврида олиб борилаётган кучли ижтимоий ҳимоя сиёсати ҳам уйғундир. Чунки давлатимизнинг ижтимоий сиёсати жамият қатламларининг кескин табақаланишини

ОДАМИЙЛИК САБОҒИ

тобора камайтиришга қаратилгандир.

Закотнинг маънавий аҳамияти ҳам бор. Чунки закотдан мақсад хазинани тўлдириш эмас, Аллоҳ таоланинг хазинаси битмас-туганмасдир.

Закот иқтисодий муаммоларни ечишга ҳам ёрдам беради. Маълумки, ҳар бир мамлакатда пулнинг кишилар қўлида тўпланиб туриши пул айланиш тамойилига салбий таъсир кўрсатади. Бу ҳол кўп давлатларнинг доимий муаммосидир. Молиявий ибодат эса йиғилган ва “ишламай турган” пулларни ишга солишга йўл очади. Пулни ишлатмай, ундан ҳар йили закот бераверса, сармоясига камайиб кетиши мумкин. Бу эса маблағни эҳтиёж талаби билан муомалага киритишга, бинобарин, уни мамлакат ривожига учун хизмат қилдиришга олиб келади.

Ҳамма вақт тарихдан сабоқ чиқариш зарур. Буни унутмаслик керак. Дунё ва дин бир-бирига узвий боғлиқдир. Уларни бир-бирига қарама-қарши қўйиш тафаккурнинг нуқсонидир. Инсон ҳам ўз моҳиятига кўра жисмоний ва руҳий-маънавий хилқат экан, уларни бир-биридан ажратишнинг имкони йўқ. Шу каби диний ва илмий дунёқараш ҳам бир-бирини тўлдирувчи ва бойитувчи муштарак яхлитликда ривож топади.

Шаҳриддин Жўраев,

Тошкент молия институти
доценти, фалсафа фанлари
номзоди

¹Ислом Каримов. “Аллоҳ қалбимизда, юрагимизда”, Т., “Ўзбекистон”, 5-бет.

Назм мулкининг султони ҳазрати Мир Алишер Навоий қолдирган мерос ҳикмат конидир. Навоий ғазаллари ҳақиқий муҳаббат таронаси, ҳар рубоий, ҳар бир қитъа одамийлик дарсидан сабоқ.

“Ҳазойинул маоний”ни варақласангиз, чиндан ҳам ўзингизни маънолар хазинаси ичра ҳис қиласиз.

Мисол тариқасида саккиз мисрадан иборат қитъани эътиборингизга ҳавола этамиз:

**Тавозуъ яхши,
аммо яхшироқдур
Агар даб¹ этса
ани аҳли давлат.
Эрур ҳам афв
хўбу хўброқ ул
Ки, зоҳир бўлғай эл
топқонда қудрат.
Ато ҳам турфа ишдур,
турфароқ бил
Агар йўқтур анинг
ёнида миннат.
Ҳақим инсони
комил дебтур, ани
Ки бўлғай зотида
бу неча хислат.**

Бу мисраларга изоҳ бериш лозим бўлмаса-да, улардан уққанганимизни баҳамлашишни лозим кўрдик. Одоб-тавозуъ яхши хислат, агар давлат аҳлида, яъни, бошига давлат қуши қўнган одамларда бу одат бўлса, нур устига нур.

Афв (айбу хатони кечириш) яхши, бу хислат Аллоҳ таоло мансабу мавқеъ ато этган одамлар сифати бўлса, янада яхшироқ.

Ато, яъни, инъом-эҳсон қилиш олижанобликдир, агар қилаётган эҳсонинг беминнат бўлса, янаям чиройлидир.

Ҳақим (ҳикмат эгаси) деб-дирки, кимда шу хислатлар бўлса, у комил инсондир.

Келинг, энди ўз ҳолимизга назар қилиб, ўзимизга савол берайлик:

Мол-давлатга, нуфуз-мартабага мағрур бўлиб, атрофимиздагилар билан муносабатда тавозуъ, хушмуомалалик дастурини бузмадикми? Адаб сарриштасини узиб, бадхулқлик билан бировларни ранжитмадикми?

Биродаримиздан ўтган айбу хатони нега кечира олмаймиз? Торфееълик, тоқатсизлик, шафқатсизлик тоқайгача? Саховат бобида зикналик қилаётганимиз йўқми? Аллоҳ ўз каломидан инфоқ-эҳсонни вожиб қилди, ҳадиси шарифда бир-биримизга ҳадя беришга даъват қилинганмиз. Бева-бечора, етим-есирларнинг ҳақларини адо этаётирмизми? Бой кўп, мулкдор кўп. Нега уларнинг қўллари очилмаётир? Риёсиз, маҳобатсиз, миннатсиз инъом-эҳсоннинг ажру савобига жуда муҳтожмиз. Фаҳм-ладингизми?

Фозил ЗОҲИД

¹Даб — одат.

— Кейинги йилларда Қорақалпоғистоннинг диний-маърифий ҳаётида қандай ўзгаришлар юз берди?

— Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим. Аллоҳ таолога ҳамду санолар, пайғамбаримиз Муҳаммад мустафога дурду савоатлар бўлсин. Бундан ўн беш йил олдин Қорақалпоғистонда диний илми бор киши ўн нафарга ҳам етмас, бир милёндан ортиқ

сафи ортяпти. Биз имомлар ҳам шунга яраша масъулиятни чуқур ҳис қилишимиз керак.

— Халқ орасида бўлганингизда кишилар кўпроқ нима-лар ҳақида сўрашади?

— Қорақалпоғистон катта жой. Шунга кўра халқнинг шарт-шароити, муҳити, дунёқараши, билишни истаган нарсаси ҳар ерда ҳар хил бўлиши табиий.

Чимбой, Тўрт-кўл туманлари масжидларида никоҳ, талоқ мавзуларида кўпроқ саволлар тушади. Чегарага яқин Қўнғирот туманидагилар Қозоғистон билан борди-келдилари кўп бўлгани боис қардошларининг юриш-туриши, урф-одатларини ўзлариники билан солиштириб, қайси тўғри, дегандек фикримизни билишга қизиқишади. Албатта, бу каби савол-

БОЛАЛАРИМИЗ РУҲАН ТЕТИК,

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Қорақалпоғистон Республикасидаги

Хидирнияз Алимбетов 1956 йили Нукус шаҳрида туғилган. 1979-1986 йиллар Бухородаги Мир Араб мадрасасида тахсил олди. Хўжайли туманидаги “Пирим Эшонбобо”, Қўнғирот туманидаги “Ҳаким Сулаймон” жомеъ масжидларида имом-хатиб, Муҳаммад ибн Аҳмад ал-Беруний номидаги Ислому ўрта-махсус билим юртида мударрислик қилди. 1997-1999 йиллари Қорақалпоғистон қозиётида бош қози ноиб бўлиб ишлади. 2005 йил ноябридан Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Қорақалпоғистон Республикасидаги вакилидир.

ларга Ислому нуқтаи назаридан, оятлар ва ҳадисларга, мазҳабимиз йўл-йўриқларига таяниб жавоб беришга ҳаракат қиламиз.

Қорақалпоғистонда зиёратгоҳлар кўп. Истиқлолгача уларнинг аксарияти хароба аҳволда эди. Миллий-диний қадриятларимизни тиклаш, ўрганиш жараёнида бу зиё-

аҳолиси бор юртда учтагина масжид бўлиб, улардаги шароит ҳам ғариб аҳволда эди. Бугун диёримизда қирқ саккизта жомеъ масжиди, Муҳаммад ибн Аҳмад ал-Беруний номидаги бир Ислому ўрта-махсус билим юрти бор. Республикамиздан Тошкент Ислому институтини битирганлар сафи саксон нафарга етди. Жамоат орасида фикри ўсиб, масала сўрайдиган, дин арконларини яхши билишни истаган кишилар

Аммо бугун замондошимиз ўн беш йил олдинги одам эмас. Ҳақиқатни билишни, тўғри йўлда бўлишни истайдилар. Саволлар ҳам шунга кўра берилади. Бу саволларнинг катта қисми дин арконлари ҳақида. Кишилар фарз ибодатларини бекам-кўст бажаришга интилар эканлар, имон, намоз, рўза, закот, ҳаж ҳақида йўл-йўлакай тутилган саволларига аниқ, тўғри жавоб берилишини кутади. Масалан, Тахтақўпир,

ратгоҳлар ҳам обод бўлиб қолди. Шулардан бири Султон Вайс зиёратгоҳини ободонлаштиришга республика ҳукумати саксон милён сўм маблағ ажратди. Айниқса, мажмуа биносининг гўзал солинган гумбазига қараб ҳавасингиз келади. Нукус туманида эса шайх Оллоберган Азизнинг мақбараси тикланиб, атрофига боғ барпо қилинди. Кегейлида Шиблий Ошиқ, Амударёда Шайх Жалил, Қўнғиротда Ҳаким Су-

лаймон Боқирғоний зиёратгоҳлари обод бўлиб, кўплаб дуолар қилинадиган масканларига айланганини айтмасам бўлмас.

— Сизни кўпроқ нима ташвишлантиради?

— Болаларни руҳини те-тик, иродаси кучли, кўзини тўқ қилиб вояга етказишни ўйлайлик. Баъзи гўл, тажрибасиз ёшлар арзимаган нарсалар учун худкушликка бо-

ўн-та эчки, бир йилдан кейин қайтариб оламиз, деб ташлаб кетишганининг гувони бўлди. Хўш, бу хонадон шу билан нимага эришади? Бир йилдан кейин йигирмата улоқчагами? Нотўғри йўлга кирган, нафс учун имонини сотган одамга бу буюрармикин? Шубҳасиз, буюрмайди. Қўнғиротда имом

родарларимизнинг кўзини очишимиз керак. Лоқайд бўлмайлик. Индамасак, улар билмаган кишининг қўйини пуч ёнғоққа, миясини

МАЪНАН КУЧЛИ БЎЛСИНЛАР

вакили Хидирнияз АЛИМБЕТОВ билан суҳбат

ришмоқда. Қачондан буён улар шунчалик нарасапараст ва иродасиз бўлиб қолишди? Бу нарса маънавиятсизлик оқибати. Халқимиз тарихини, динимиз амри ва қайтариқларини билмаслик оқибатидир. Ахир боболаримиз насиҳат қилсалар, аввало, Аллоҳ неъматини — умрни қадрлашни, сув келса симириб, тош келса кемириб, мардона яшаб ўтиш шараф эканини уқтиришдан ҳеч чарчамас эдилар. Болаларимизни асло ўз ҳолига ташлаб қўймайлик.

Конституциямизда ҳар кимнинг истаган динига эътиқод эркинлиги дахлсиз экани қайд этиб қўйилган. Ўзга бир динга даъват қилиш — миссионерлик эса қонун йўли билан тақиқланади. Аммо бадбахт миссионерлар ёшларни, ночор оилаларни гўёки уларга яхшилик қилаётгандек бўлиб, ўз таъсирига олаётганларини кузатяпмиз. Бўзатовда бир ночор оиллага, насронийликни қабул қилсанг, мана сенга

бўлиб юрганимда шундайларнинг коллежда учрашув ўтказмоқчи бўлганини эшитиб, тезда етиб бордик. Фарзли нияти фаш бўлган кимса менга иддао билан: “Бу ерга сизларни таклиф қилмаган эдик-ку!” деса бўладими? Қаранг, ҳолбуки ўзларининг йўллари нотўғри. Оқил фикр, динимиз йўл-йўриқлари билан уларга муносиб зарба беришимиз, би-

бузуқ ғояларга тўлдиради. Ҳолбуки, фақат Ислолдагина Аллоҳнинг биз санасак адоғига етиб бўлмайдиган неъматлари бор эканини англай оламиз. Бу англов — имон туйғуси саломат экан, нафсимизни жиловлашга, яхши кунда шукр, оғир кунда сабр қилишга кучимиз етади. Ризқимизни эса Аллоҳнинг ўзи етказди!

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
суҳбатлашди

(хатти иршодий) ҳам тасдиқлайди.¹

Шарқий Туркистонда Махдуми Аъзам фарзандлари Хожа Калонхожа (яъни, Офоқхожанинг боболари) ва Хожа Исҳоқи Валийларнинг авлодлари муқтадолик (пешволик) қилишган. Бу хожалар сулоласи “оқтоғликлар” ва “қоратоғликлар” деган гуруҳларга бўлинган. Чунки Шарқий Туркистоннинг аввалги пойтахти Ёркент шаҳри атрофидаги тоғлар Қоратоғ, кейинчалик пойтахт бўлган Қашқар шаҳрини ўраган тоғлар Оқтоғ деб аталган.

Ўн еттинчи аср иккинчи ярми-

ОФОҚХОЖА КИМ БЎЛГАН?

Ҳидоятуллоҳ ибн Муҳаммад Юсуфхожа ибн Хожа Калонхожа ибн Махдуми Аъзам Даҳбедий (Офоқхожа номи билан машҳурдир) — Махдуми Аъзам хонадонининг йирик намоёндаларидан. 1625 йили туғилган Офоқхожа кейинчалик замонасининг атоқли дин ва давлат арбоби бўлиб етишди. У Шарқий Туркистонда Ислом ва тасаввуфнинг машҳур тарғиботчиси, Ёркент хонлигида тахтга ўтирган хожаларнинг биринчиси эди.

Ҳидоятуллоҳ Офоқхожа Махдуми Аъзамнинг тўнғич фарзандлари Хожа Калонхожанинг учинчи фарзанди Муҳаммад Юсуфхожанинг катта ўғлидир. Ҳидоятуллоҳ Шарқий Туркистоннинг ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаётига катта таъсир кўрсатган арбобдир. У «Офоқхожа» (офоқ — уфқ, кутб дегани) кунyasi билан ном қозонган.

Бирор аниқ манба кўрсатилмагани ҳолда халқ орасида Офоқхожани Хожа Исҳоқи Даҳбедий (Махдуми Аъзамнинг кенжа фарзандлари)нинг ўғли деган янглиш фикр юрар эди. Аммо илмий қийматга эга бўлган Даҳбеддаги Махдуми Аъзам мақбарасидаги қабртошлардан бирининг насабнома ёзувлари ҳамда Муҳаммад Содик Қошғарийнинг “Тазкираи азизон” китоби, Мирзо Муҳаммад Ҳайдар Дуғлатнинг “Тарихи Рашидий” асари туркий таржимасига иловаси, Мир Холиддин Ёркандийнинг “Ҳидоятнома” каби асарларда Офоқхожа Махдуми Аъзамнинг набиралари Муҳаммад Юсуфхожанинг ўғли экани ҳақида фикр юритилган. Буни ноёб манба ҳисобланган қўлимиздаги иршоднома

да Ёркент тахтида чигатойлар сулоласига мансуб Исмоилхон ҳукмрон эди. Худди унинг ҳукмронлик йилларида (1670-1682) Офоқхожанинг тахт учун кураши бошланди. Муридларининг “юртни Пайғамбар авлоди бошқариши керак” деган таклифига Офоқхожа розилик билдирди ва қўшни давлатлар ҳукмдорлари ёрдамида хонлик тахтини эгаллади. Шу тариқа Чигатой авлодларининг уч юз йиллик ҳукмронлиги барҳам топди ва, Бартолд таъкидлаганидай, “Шарқий Туркистонда хожалар сулоласига асос солинди”.²

Бу сулола Шарқий Туркистонда 78 йил ҳукм сурди: Офоқхожадан сўнг Хонхожа, Маҳдихожа, Мўминхожа, Хожа Жаҳон Ёқубхожа, Бурҳониддинхожа кабилар ҳукмдорлик қилишди. 1760 йили Хитойнинг Чин сулоласи Шарқий Туркистонни босиб олгач, хожалар сулоласи ҳукмронлиги тугатилди.

Офоқхожа сиёсий фаолиятдан ташқари тасаввуфда ҳам замонасининг йирик шайхларидан эди. Айни пайтда назмтаъб арбоб сифатида ўзи ҳам қалам тебратар, иқтидорли шоирларга устоз эди. Йирик мутасаввиф шоир Бобораҳим Машрабни ҳам айни Офоқхожа тарбиялаб камолга етказган.

Бироқ айрим замонасоз адабиётшунослар Офоқхожа каби тасаввуф шайхлари ва арбобларини шоирлар ижодига тўсиқ қилиб кўрсатиб келишди ва бу нотўғри қарашлар ҳозирда ҳам давом этиб келаётир. Ваҳоланки, Машрабнинг улуг сўфий

шоир бўлиб етишувида айнан тариқат устози Офоқхожанинг хизматлари катта бўлган. Буни Офоқхожа ҳузурида файз топган шоирнинг куйидаги ғазали ҳам исботлаб турибди:

Азалдин то абад, дўстлар,
 ҳамиша оҳ деб келдим,
 Тилимда Раббиял аъло,
 яна Аллоҳ деб келдим.
 Ки сан авлоди Пайгамбар,
 отингдур Ҳазрати Офоқ
 Ки навмид қўймагайларким,
 улуг даргоҳ деб келдим.
 Азалдан манга солди ушбу
 ўтни, эй мусулмонлар,
 Анинг учун куярман туну кун
 юз оҳ деб келдим.
 Ҳидоят кўргузинг, Офоқхожам,
 пушти паноҳим сиз,
 Адашган, йўлда қолганман,
 гарибга роҳ деб келдим.
 Кел, эй Машраб, умид этгил,
 ки афв этгай гуноҳингни
 Ҳасан бирла Ҳусайним ҳурмати,
 ул Шоҳ деб келдим.³

Кўриниб турибдики, баъзи ноҳолис тадқиқотларда келтирилганидай, шоир пири муршидига исён ёки шаккоклик қилаётгани йўқ, аксинча унинг ҳузурига ҳидоят излаб келганини изҳор этмоқда.

Шуни аниқ айта оламизки, Офоқхожа ва у зот каби тасаввуф алломалари шариатда, илми қол, илми ҳолда беназир бўлиш баробарида назм-адабиётда ҳам иқтидор соҳиби бўлишган. Буни Шоҳ Машрабнинг Офоқхожа даргоҳидагина етук шоир сифатида шаклланиб камолотга эришгани ҳам кўрсатиб турибди.

Замонасининг атоқли сиёсий арбоби, йирик тасаввуф шайхи ва илм-фан ҳомийи, Махдуми Аъзамнинг таниқли авлодларидан бўлмиш Ҳидоятуллоҳ Офоқхожа ҳижрий 1105 (милодий 1695) йили Қашқарда вафот этган, қабри «Офоқхожа» мазориди.

Комилхон КАТТАЕВ,
тадқиқотчи, Самарқанд

Манбалар:

1. Комилхон Каттаев. “Махдуми Аъзам ва Даҳбед”. Самарқанд. 1994.
2. В. Бартолд. Сочинения, том 4, 275-276 стр.
3. “Қиссаи Машраб”, Тошкент, “Ёзувчи”.

МУСУЛМОНГА ЯХШИЛИК ЯРАШАДИ

Рамазони шарифдай муборақ ойни кутяпмиз. Аллоҳ учун холис рўза тутамиз, ифторликлар берамиз, деб кўнглимиз ёришади. Савобли ишларни кўпайтириб, мағфират ойдан унумли фойдаланиб қолишга нима етсин. Бандачилиқдаги хатою гуноҳларимиз авф этилишига умидимиз бор. Аммо... Беихтиёр ўтган Рамазонда кечган баъзи воқеалар эсимга тушади.

Эрталаб ишга келиб стол устидаги таклифномага кўзим тушди. Ўтиб кетган бирор тўйнинг хабари бўлса керак, фаррош опа йиғиштирганида юзага чиқиб қолгандир, деб ўйладим. Қўлга олиб қарасам, танишларимдан бири ўгил уйлантираётган экан. Меҳмонларнинг ифтор вақтига чақирилмагани мени ажаблантирди...

Рўза инсонни ўз нафсини таниб олишга, ҳар дақиқани ихлос билан яшашга ўргатади. Ишлаб чарчамайсиз. Ҳаётингизга гўзал бир тартиб ҳукмронлик қилаётганидан қувонасиз.

Аср вақтидан озгина ўтиб, уй томон йўлга чиқаман. Оғизочарга кечикиб қолмай-да ишқилиб... Бекагда автобус кутиб ўтирар эканман, қулоқни тешгудай шовқин-сурон билан кўчани тўлдириб келаётган машиналар карвонига кўзим тушди... Зиёфатдан қайтаётган келин-куёв, уларнинг ҳамроҳлари...

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қиладилар: «Рамазон ойида тўрт ишни кўп бажаринг. “Ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳ” дейиш, истиғфор айтиш, ҳар қандай гуноҳ амаллардан тийилиб, тақво йўлини тутиш, рўздорларга ифторликлар бериб, савоб олиш”».

Мана, Рамазонни қандай ўтказган яхши. Олдимизда минг ойдан афзал Қадр кечаси бор. Суннат амаллар фарз ибодати даражасида ажр-савобга ноил этадиган, ҳар куни тақвога, ҳар туни тавбага йўл очган рамазони шариф арафасида турибмиз. Дунё ҳой-ҳаваси, ташвишларини бир оз орақага сурайлик, яхшиликларни кўпайтиришга ғайрат қилайлик. Зеро, мусулмон кишига шу ярашади.

Салима УМАРОВА,
Кармана тумани

АЛЛОҲ МАҒФИРАТЛИ ВА РАҲМЛИДИР

«Сизлардан фазилят ва кенг мол-мулк эгалари қариндошларга, мискинларга ва муҳожирларга Аллоҳ йўлида эҳсон қилмасликка қасам ичмасин, балки уларни афв қилиб, кечирсинлар! Аллоҳ сизларни мағфират қилишини истамайсизми?! Аллоҳ мағфиратли ва раҳмлидир» (Нур, 22).

Тафсири:

Бу оят Абу Бакр (розийаллоху анху) хусусида нозил бўлган. Ойша онамиз тўғрисида бўхтон тўқиганларга қўшилиб кетганлардан бири Абу Бакр (розийаллоху анху)нинг холаваччаси Мусаттаҳ эди. У Бадр жангида қатнашган бўлиб, ўзи мискинликда яшарди. Абу Бакр (розийаллоху анху) унинг бу ишидан кейин зинҳор моддий ёрдам бермасликка қасам ичади. Пайғамбар (алайҳиссалом) оятни унга ўқиб берганларида ундаги саволга: «Йўғ-е, Аллоҳнинг мағфират

وَلَا يَأْتِلْ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ
اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

қилишини истаيمان», деб яна қариндошига ёрдам беришни давом давом эттирган экан.¹

Аллоҳ таоло тўрт нафар улуг зотларни тўрт сабаб билан тухматдан халос этган: Юсуф (алайҳиссалом) Зулайҳо тухматидан норасида бола гувоҳлиги билан, Мусодан (алайҳиссалом) жинсий нуқсон бор деб гумонда бўлишганида соҳилда кийимларини ўраб, юмалаб кетган тош билан, Марям зинодан туғди, дейишганида бешикдаги гўдак гувоҳлиги билан, Ойшани (розийаллоху анҳо) ояти карималар билан бўхтондан халос этди.²

РЎЗАНИ МУКАММАЛ ТУТИНГИЗ

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «Сизларга рўза кечасида хотинларингиз билан қовушиш ҳалол қилинди. Улар сизлар учун либос, сизлар улар учун либосдирсизлар. Сизларнинг ўзингизга хиёнат қилаётганингизни Аллоҳ билди ва тавбангизни қабул қилиб, сизларни афв этди. Энди, улар билан (рўза кечаларида бемалол) қовушиб, сизлар учун Аллоҳ ёзган (тақдир этган) нарсани (фарзандни) умид этаверингиз. Шунингдек, тонггача, яъни оқ ипнинг қора ипдан (тонгнинг тундан) ажраладиган вақтигача еб-ичаверингиз. Сўнгра, рўзани кечгача (кўёш ботгунча) мукаммал тутингиз! Масжидларда эътикофда бўлган пайтларингизда (кечалари ҳам) улар (хотинлар) билан қўшилмангиз! Булар (айтилган ҳукмлар) Аллоҳнинг чегараларидир. Бас, уларга яқинлашмангиз! Одамлар (ман этилган ишлардан) сақланишлари учун Аллоҳ ўз оятларини мана шундай аниқ баён қилади» (Бақара, 187).

أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَأَبْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَىٰ اللَّيْلِ وَلَا تُبْشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ

لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

Тафсири:

Бу оят нозил бўлгунига қадар Рамазон ойида рўздорларга кечалари ҳам жинсий алоқа ман этилган эди...

Масжидда эътикоф нияти билан ўтирган рўздорга бир неча ишлар ман этилади. Жумладан, ҳожат тақозо қилмаганида ташқарига чиқиш, савдогарлик қилиш (молни келтирмасдан савдо қилиш мумкин), сукут сақлаш, беҳуда гапириш, жинсий алоқа қилиш кабилар.

Аёл киши ўз уйида эътикоф ўтириши мумкин. Эътикофнинг энг оз муддати бир кундир.

«Қурбони карим маъноларининг таржима ва тафсири» (Шайх Абдулазиз Мансур, ТИУ нашриёти, 2004) китобидан олинди.

¹«Мадорикут-танзил ва ҳақоикут-таъвил», Истанбул, 1324 ҳ; «Лубобут-таъвил фи маонит-танзил», Истанбул, 1324 ҳ.

²«Мадорикут-танзил ва ҳақоикут-таъвил», Истанбул, 1324 ҳ;

ШУКРГА ЭЛТУВЧИ ЙЎЛ

“Дунё ишларида ўзингиздан устунларга эмас, балки ўзингиздан пастроқларга қаранглар! Бу ишингиз Аллоҳ берган неъматларни оз санамаслигингизга сабаб бўлади” (Имом Термизий, “Жомеъ”, II жузъ, 24-бет).

Шарҳ:

Одам мол-дунё борасида ўзидан устунларга қарашни одат қилса, ўзини камсита бошлайди, бахтсиз эканман, деб умидсизланади. Машаққатлари ўзиникидан юқори бўлган бу одамларга ҳасад, душманлик назари билан қарай бошлайди. Аммо пастроқларга қараса, ўзини бахтли одамлардан ва Аллоҳнинг неъматига сазовор бандалардан эканини билади, қўлидан келганича шукр қила бошлайди, оиласига марҳаматли, юзи ёруғ ва кўнгли тинч бўлади. Албатта, бунинг яхши эканида шубҳа йўқ. Аммо охират ишларида, амал ва ибодат, инъом ва яхшилиқлар бобида ўзидан орқадагиларга эмас, аксинча, пешқадамларга қараш ва улардан ўрناق олиш зарур. Донишмандлардан қолган: “Юқорига қараб фикр қил, пастга қараб шукр қил!” деган ҳикмат кўп маъноли насихатдир.

КОМИЛ ИМОН АЛОМАТИ

“Мўминларнинг имони комилроқлари хулқи гўзал бўлганларидир. Сизларнинг хайрироқларингиз, хотинига яхшилиқ қилувчиларингиздир” (Аҳмад ибн Ҳанбал. “Муснад”, II жузъ, 472-бет; Имом Термизий. “Жомеъ”, I жузъ, 138-бет)*.

Шарҳ:

Гўзал хулқи киши оила аҳлига ҳам, бошқаларга ҳам чиройли муомала ва эзгу амаллар қилиши табиий. Лекин Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мўминлар хотинларига яхшилиқ қилишини истаганларидан ҳадисдаги сўнгги жумлани алоҳида таъкидлаб айтганлар.

Хотинига яхшилиқ ва гўзал муомала қилиш жумласига: уларнинг уст-бошлари, кийим-кечакларидан хабардор бўлиб туриш, ҳалол ризқ билан тарбиялаш, динда зарур бўлган масалаларни ўргатиш, зулм қилмаслик озор бермаслик, ғашлик ва хато қилган пайтларида сабр билан қарши туриш кабилар қиради.

Болаларни чиройли парваришлаш, уларга гўзал хулқ бериш, эрни рози қилиш хотинлар-

*Ризоуддин ибн Фахриддин. “Жавомеъул калим”, Т., “Мовароуннахр”, 2004.

нинг бурчидир. Хотинлар оила ишларига ғайратли, чаққон бўлишлари зарур.

Хотинларнинг фазилатлари уй тадбирларини қай даражада бажариб, оиланинг фароғати ва роҳатини ўринлата олишлари, тажрибаларини фарзандларига ўргатиб, бўлажак оила бекаларини тарбиялаб етиштира олишлари билан белгиланади. Аёлларимизнинг фазлу камоллари кийимларининг қимматбаҳо бўлиши, жиҳоз, тақинчоқ ва безакларининг кўплиги, модага биноан кийинишлари билан эмас, балки тадбирли-тежамкорлиги, оилада оналик вазифасини қай даражада ўтай олишлари билан ўлчанади. Миллатнинг бой ва фақирлиги кўп жиҳатдан хотинларнинг иқтисодга риоя қилишларига боғлиқдир.

Оилаларнинг саодати хотинларнинг ўз эрларини рози қила билишларига боғлиқ. Лекин бу саодат эрларнинг тарбияларига ва хотинлар билан яхши муомала қилишларига боғлиқдир. Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хотинларига гўзал муомалада бўлишга аҳамият беришларининг асосий сабаби ҳам шудир.

ЭНГ ЛАЗЗАТЛИ ВА ҲАЛОЛ

“Кишининг энг лаззатли ва ҳалол оши ўз касби билан топган ризқидир. Кишининг фарзанди ҳам ўз касбидан ҳисоб қилинади” (Аҳмад ибн Ҳанбал. “Муснад”, VI жузъ, 127–162-бетлар).

Шарҳ:

Ҳожат тушган вақтда, зарурат миқдориди, хоҳ рози бўлсин, хоҳ рози бўлмасин, фарзандларининг молидан фойдаланишга ота-онанинг ҳаққи бор. Фарзанд қарамоғида яшаш, талаб қилиш айб эмас. Чунки боланинг моли отанинг ўзи касб қилиб топган моли ҳукмидадир.

“Менинг молим ва болаларим бор, отам эса молимни олишга қасд қиляпти”, деб шикоят қилиб келган кишига Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Сен ўзинг мол-мулкинг билан бирга отангникидирсан” (Ибн Можжа. “Сунан”, II жузъ, 24-бет), деб жавоб берганлар ва зарурат туғилганида ота боланинг молидан фойдаланиши дуруст эканини билдирганлар.

Расулulloҳ (алайҳиссалом) умматларига касб ва ҳунар ўргатишга катта аҳамият берганлар. Садақа сўраб келган бир саҳобага болта соғлаб бериб: “Мана шу болта болта тоғдан ўтиб кесиби тушиб сот, ўн беш кун ўтмай туриб, менинг олдимга келма!” (Ибн Можжа. “Сунан”, II жузъ, 11-бет) деб буюрганлари бунга далилдир.

ТАРОВЕҲ НАМОЗИ

Рамазон оyi фазилатларга бойдир. Унинг фазилатларидан бири ой давомида хуфтон намозидан кейин таровеҳ намози ўқилишидир. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) таровеҳ намози хусусида бундай деганлар:

“Ким рамазон кечаларида туриб, ибодат қилиш суннатлигига ишониб, савоб умид этиб ибодат қилса, олдинги гуноҳлари кечирилади” (Абу Ҳурайрандан ривоят қилинган).

Таровеҳ намози йигирма ракатдир. Ҳар икки ракатда салом берилади. Ҳар икки саломдан сўнг дам олинади. Дам олишда бизнинг диёримизда тасбеҳ айтиш ихтиёр қилинган.

Таровеҳ намозини ўқиш эр ва аёлларга суннати муаккададир. Уни жамоат билан ўқиш суннати кифоядир.

Таровеҳ намози давомида Қуръони каримни бир бора хатм қилиш суннатдир. Уламоларимиз Қуръони карим хатмини йигирма еттинчи кун таровеҳ намозида тугатиш фазилат эканини айтишган (“Оламгирия”). Шунинг учун Қуръони карим оятларини беш юз қирқ рукуга тақсим қилиб белгилаб қўйишган. Қуръони каримни тўла ёд билмаган кишиларга Фотиҳа сурасидан сўнг Фил сурасидан бошлаб кичик сураларни қўшиб ўқиш тавсия қилинган (“Зоҳидий”).

Таровеҳ намозини туриб ўқишга қодир бўлганларнинг ўтириб ўқиши макруҳдир (“Ихтиёр”).

Таровеҳ намозида имом рукуга боргунича иқтидо қилмай кутиб ўтириб, у рукуга боргач, сўнг иқтидо қилиш ҳам макруҳдир (“Қозихон”).

Фақат Рамазон ойидагина витр намози таровеҳ намозидан сўнг жамоат билан ўқилади. Бунда кунут дуосини имом ҳам, қавм ҳам ичида ўқийди

ФИТР САДАҚАСИ

Фитр садақаси динимиз буюрган молиявий ибодатлардан биридир. У эҳтиёжидан (турар жой, уй жиҳозидан, меҳнат қуролилари, керакли кийимлар) бошқа нисоб миқдорига етган мулкка (бойликка) эга озод мусулмонга вожибдир. Фитр садақаси ҳар йили бир марта рамазон ойида адо этилади.

Фитр садақасининг вожиблиги рамазон ойи рўзасини тутишга боғлиқ эмас. Юқорида айтилган миқдордаги мулкка (бойликка) эга озод мусулмон бирор узр сабабли рамазон рўзасини тутолмаса-да, фитр садақасини ўзи учун ва балоғатга етмаган фарзандлари учун бериши вожибдир. Аёли ва балоғатга етган фарзандлари учун фитр садақасини бериш вожиб эмас. Аммо улар учун ҳам фитр садақасини берса, улар зиммасидан фитр садақаси соқит бўлади.

Фитр садақаси фақирларга, ҳеч нарсаси йўқ кишиларга, қарздорга (қарздан қолган моли нисобга етмаса) мусофирга (ёнида нисоб миқдори-ча маблағи бўлмаса) берилади. Фитр садақасини диёримизда яшаётган камбағал бошқа дин вакиллари (аҳли китоблар)га ҳам бериш мумкин.

Фитр садақаси миқдори ҳар бир киши учун, ярим соъ (тахминан икки кило) буғдой ё бир соъ (тахминан тўрт кило) арпа, хурмо ё майиз ёки уларнинг қийматидир.

Фитр садақасини масжидларга, бошқа қурилишларга ишлатиб бўлмайди.

Фитр садақаси Рамазон ҳайитининг тонгида зиммага вожиб бўлади. Бу дегани шу вақтда камбағал бўлиб қолган, шу вақтдан олдин вафот қилган кишига фитр садақаси вожиб эмас, демакдир. Шунингдек, мазкур вақтдан сўнг туғилган фарзандлар учун ҳам фитр садақаси берилмайди.

Фитр садақасини Рамазон ойи кириши билан бериш

мумкин. Ким Рамазон ойи тугагунича фитр садақасини бермаса, сўнг қазо қилиб бериши лозим.

ФИТР ҲАЙИТИ

Ҳайит байрамдир. Байрамлар эришилган ютуқлар муносабати билан белгиланади. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бундай марҳамат қилганлар: «Рамазон ҳайити куни фаришталар йўлларнинг бошларида туриб: “Эй мусулмонлар жамоаси, яхшиликка беҳисоб яхшилик инъом этувчи карамли Парвардигорга боринг! Сизларга кечалари ибодат қилиш буюрилди, кечалари ибодат қилдингиз! Кундузлари рўза тутиш буюрилди, рўза тутдингиз! Парвардигорга итоат қилдингиз! Мукофотларингизни олинг!” дейишади. Улар ҳайит намозини ўқиб бўлишгач, нидо қилгувчи бундай нидо қилади: “Парвардигор сизларнинг гуноҳингизни кечирди. Ҳидоят топганингиз ҳолда уйлариңизга қайтинг!” (Табароний ривояти).

Фитр ҳайити Рамазон ойида мусулмонлар эришган ана шу ажрлар шодиёнасидир, байрамидир. Шунинг учун ҳайит шодлик, сурур ва саховат куни ҳисобланади.

Ҳар бир ютуққа шукрона ва ибодат қилиш, уни Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суннатларига мувофиқ адо этиш мусулмонларнинг хислатидир.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳайит намозига чиқишдан олдин ширинлик (хурмо) ер эдилар, тишларини (мисвок билан) тозалардилар, ғусл қилардилар, энг яхши кийимларини киярдилар, ўзларига хушбўй сурардилар ва

намозгоҳга бориб ҳайит намозини ўқирдилар.

Ҳайит намози икки ракатдир. У қуёш 2,5—3 метр кўтарилганидан сўнг ўқилади. Бундан олдин ўқиб бўлмайди. Фитр садақасини бермаганлар ҳайит намозидан олдин беришлари лозим.

Ҳайит намозини ўқиш тартиби бундай: ҳайит намози учун иқомат айтилмайди. Ҳамма сафни тўғрилаб тирк тургач, ҳайит намозини ўқишга ният қилинади ва имом ифтитоҳ такбирини айтгач, қавм такбир (“Аллоҳу акбар”) айтиб, бош бармоқларини қулоқлари юмшоқларига теккизади ва қўлларини боғлаб (ўнг қўл кафтини чап қўл кафти устига қўйиб бошбармоқ ва жимжилоқ билан чап қўл бўғинини ушлаб), киндик остида тутлади. Ва сано (субҳанакаллоҳума) ўқийди. Сўнг имомга эргашиб уч бор, ҳар такбир айтишда қўлларини қулоқ тўғриси-сигача кўтариб, такбир (Аллоҳу акбар) айтади. Такбирлар орасида қўллар ёнда тутилади. Учинчи такбирдан сўнг қўллар яна боғланиб киндик остида тутилади. Имом қироат қилади. Биринчи ракатнинг руку ва саждаси қилинади. Иккинчи ракатга турилади. Қавм қўлларини боғлаб киндик остида тутлади. Имом қироат қилади. Ва руку қилишдан олдин яна мазкур тартибда уч бор такбир айтилади. Тўртинчи такбир айтилиб руку қилинади. Сўнг сажда қилинади ва ўтириб ташаҳхуд, саловат ва дуо ўқилади ва салом берилади. Кейин имом минбарга чиқиб хутба ўқийди. Дуо қилинади.

Ҳайит куни ва бошқа кунлари ҳам очиқ чеҳрали бўлиш, етим-есирларга саховат кўрсатиш, болаларга ҳадя бериш, қариндошларни, кексаларни, касалларни зиёрат қилиш, улар қалбига ҳам байрам сурурини улашиш мустаҳабдир. Мўминларнинг қалбига қувонч бағишлаш ибодатдир.

ради. Ўн тўртинчи асрда унинг таркибига Каринтия, Тирол, Триеста қўшиб олиниб, Адриатика денгизига чиқиш учун йўл очилади. 1529 йили турклар Венани қамал қилишади, аммо узоқ ушлаб тура олишмайди.

Худди шу даврдан бошлаб габсбурглар салтанатига асос солинди. Австрия-Туркия урушидан сўнг 1699 йили Венгриянинг бир қисми, Трансилвания, Хорватия, Словения Австрияга қўшиб олинади, кейинчалик Нидерландиянинг жануби, Италиянинг шимолидаги ерлар ҳам тасарруфига ўтади. Кейин

АВСТРИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Бундан уч минг йил муқаддам ҳозирги Австрия заминида иллирий қабилалари яшаган. Милоддан аввалги бешинчи асрда келтлар бостириб кириб, иллирийлар билан аралашиб кетган. Милоддан олдинги 15 йили римликлар мамлакатни эгаллаб, қарам бир вилоятга айлантиришади. Милоднинг олтинчи-еттинчи асрларида Австрия олмонлар қўлига,

Майдони: 83.500 кв. км.
Аҳолиси: 8 миллион 100 минг киши.

Пойтахти: Вена шаҳри.
Маъмурий тузилиши: 9 та федерал ўлкадан иборат.

Тузуми: федератив республика.

Давлат бошлиғи: президент.
Йирик шаҳарлари: Грац, Линц, Залцбург, Инсбрук.
Пул бирлиги: евро.

Полшанинг Краков, Украинанинг Львов шаҳарлари ҳам Австрия таркибига киради. Франция императори Наполеон Австрия армиясига тормор қилиб, габсбурглар ҳукмронлигини тугатади.

1867 йилга келиб Австрия-Венгрия салтанати ташкил топади ва у Бўсна-Ҳерсекни босиб олади. 1914 йил Бўсна-Ҳерсек пойтахти Саройда Австрия валиаҳд шаҳзодаси Фердинандга қилинган суиқасд туфайли биринчи жаҳон уруши бошланди. Иккинчи жаҳон урушида эса у Олмония рейхи таркибида жанг қилган. 1955 йили демократик Австриянинг мустақиллиги қайта тикланади.

Доимий бетарафлик сиёсатини юритаётган Австриянинг иқтисоди жадал ривожланмоқда. Саноатнинг металлургия, машинасозлик, озиқ-

бир қисми эса славянлар тасарруфига ўтади. Шундан сўнг у франклар давлати таркибига кирган.

1156 йили қирол Генрих Иккинчи мустақил Австрия герцоглигини ташкил этади. 1276—1278 йиллари мамлакат ерлари олмон қироли Рудолф Биринчи томонидан босиб олинади ва унга ҳукмронлик қилишни ўғилларига топши-

овқат, тўқимачилик, чармпойабзал, энергетика, қоғоз ишлаб чиқариш тармоқлари анча тараққий қилган. Шунингдек, сайёҳлик ва банк ишлари ҳам катта даромад келтиради. Қишлоқ хўжалигида эса ғалла, мева, картош-

ка, қанд лавлаги кўп етиштирилади, йирик шохли қорамол ва парранда парваришланади.

Мамлакат хорижга машина ва ускуналар, темир, пўлат, ёғоч, қоғоз маҳсулотлари, газлама ва кимёвий моддалар чиқаради. Четдан эса нефт, озиқ-овқат, транспорт воситалари, газлама ва кийим, дори-дармон олиб келади. Асосан Оврупа Иттифоқи мамлакатлари, Шарқий Оврупа ўлкалари, МДХ, Япония, АҚШ билан иқти-

содий ҳамкорлик ўрнатган.

Австрияда анъанавий насроний динига эътиқод қилувчилар қатори мусулмонлар ҳам эмин-эркин яшашяпти. Ҳар қандай динга

хурмат билан қарашни кафолатловчи 1867 йилги қонунга кўра Австрия мусулмонларига масжидлар қуриш ва Ислом дини аҳкомларига ҳеч қандай қаршиликсиз риоя этиш имконияти берилган. 1908 йилиёқ мамлакатда Ислом дини расман тан олинган. Бу ерда мусулмонлар сони ярим миллионга яқин бўлиб, мамлакат аҳолисининг тахминан олти фоизини ташкил этади. Ҳозирги кунда бу мамлакатда етмиш олтига, жумладан, пойтахт Вена шаҳрида эллик учта масжид ва намозхона ишлаб турибди.

Мамлакат мусулмонларининг таъкидлашига кўра, масжидлар фақатгина ибодат масканлари бўлиб қолмай, бошқа дин вакилларига мусулмонлар ҳаётидан сўзловчи ўзига хос маърифат ўчоқлари ҳамдир. Улар турли динларга мансуб кишилар тотувлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Бунга Венадаги “Аш-Шўро” масжиди мисол бўла олади. Бу масжид қошида илк диний сабоқ олган Умар ар-Ровий Австрия тарихида биринчи мусулмон сиёсатшуноси

бўлиб етишди, Австрия парламентига аъзо бўлди. У айни пайтда мамлакатдаги исломий диний бошқарманинг масъул ходимидир. “Масжидлар мусулмон уюшмаларининг мамлакат ижтимоий ҳаётига фаол аралашувларида катта ёрдам берапти”, дейди у.

Дунёда тамаддунлар ва динларни бир-бирига гиж-гижлаётган кучлар хуружга кирган бир пайтда мамлакат мусулмонлари Фарб қадриятлари билан ишончли руҳий мувозанат ўрнатишга интилишмоқда. Масжидлар қошида динимиз ҳақидаги ёлғон тасаввур ва миш-мишларни бартараф этиш мақсадида бошқа дин вакиллариининг Исломга оид саволларига жавоб беришни ўргатувчи курслар ташкил этиляпти.

Аҳмад МУҲАММАД

Маъбала:

1. “Страны мира”, справочник. Москва, 2003, 11—14 стр.
2. “Атлас мира”, справочник. Москва, 2003, 44—45 стр.
3. Интернетнинг “IslamOnline” сайти материаллари.

МАМЛАКАТ ЯНГИЛИКЛАРИ

Эрон элчисининг таширифи

Шу йил 22 август куни Эрон маданият ва исломий алоқалар ташкилоти раиси Маҳмуд Муҳаммадий Эроқий ва мамлакат президентининг суннийлар масалалари бўйича маслаҳатчиси Мавлавий Исҳоқ Маданийлар Эрон Ислом Республикасининг Ўзбекистондаги элчиси Муҳаммад Фатҳали ҳамроҳлигида Ўзбекистон мусулмонлари идорасига ташриф буюришди. Мўтабар меҳмонларни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита раиси вазифасини бажарувчи Ортиқбек Юсупов ва Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов қабул қилишди.

Муфтий ҳазратлари меҳмонларни қутлаб, таширифи кудумлари учун ташаккур изҳор этди ва Эроннинг собиқ президентлари Рафсанжоний ва Хотамийлар Ўзбекистонга ташриф буюришганида улар билан Самарқандда кўришиш ва суҳбатлашиш шарафига муяссар бўлганини мамнуният билан эслади. Ўз навбатида Маҳмуд Муҳаммадий Эроқий жаноблари муфтий ҳазратларини учта муҳим воқеа — Меърож кечаси, Ўзбекистон мустақиллигининг 15 йиллиги ва ҳазратнинг шарафли лавозимга сайлангани билан қизгин қутлади.

Учрашувда Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги Осиё ва Африка давлатлари билан ҳамкорлик қилиш бошқармаси биринчи котиби Носир Ғиёсов иштирок этди.

Учрашувдан сўнг меҳмонлар идора кутубхонасида бўлиб, ҳазрати Усмон Муҳаммадини зиёрат қилишди, нодир қўлёзма китоблар билан танишишди.

* * *

21 август куни эса эронлик меҳмонлар Имом Бухорий номли Тошкент Ислом институтида бўлиб, унинг фаолияти билан яқиндан танишишди. Институт ректори Абдуқаюм Азимов меҳмонларга институт тарихи, бугунги таълим жараёни ҳақида батафсил сўзлаб берди. Суҳбат асносида Маҳмуд Муҳаммадий Эроқий жаноблари Ўзбекистоннинг азалдан дин ва илм-маданият маркази бўлиб келгани, бу юртдан бутун жаҳон тан олган Имом Бухорий, Термизий, Замахшарий каби атоқли алломалар чиққанини фахр билан эслади. Шунингдек, Эрон президентининг суннийлар масалалари бўйича маслаҳатчиси Мавлавий Исҳоқ Маданий жаноблари Эрон Ислом университетида тўрттала мазҳаб таълимотлари ҳам дарслик сифатида ўқитилаётганини, Эрондаги барча диний-илмий марказлар Ўзбекистондаги шундай марказлар билан ҳамкорлик қилишга тайёр эканини таъкидлаб ўтди.

Саидбахром ҒУЛОМОВ,
ЎМИ халқаро алоқалар бўлими
мудирининг ўринбосари

Бу кунлар қадри

Бу кунларнинг қадри оғир замонларга солиштирганда билинади. Ота-боболаримиз, катта ёшдаги замондошларимиз ўтган асрдаги истибдод даврида қийин синовларни, қиргин-қатағонларни бошларидан ўтказдилар. Диний-миллий қадриятларимиз оёқости қилинган у мудҳиш кунларда имон-эътиқодли қанчадан-қанча миллатдошларимиз қурбон бўлди.

Ўзбекистон мусулмонлари идорасида 29 август куни юртимиз мустақиллигининг 15 йиллиги муносабати билан ўтказилган тадбирда ЎМИ раиси, муфтий Усмонхон Алимов ўша оғир йилларда дин қайғуси билан яшаган, диний

идоранинг ташкилотчилари, раҳнамолари бўлган Шайх Эшон Бобохон ибн Абдулмажидхон, Шайх Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобохон, Шамсуддинхон Бобохон, Мухторжон Абдуллоҳ, Абдугани Абдуллаев, Юсуфхон Шокиров, Асроркул ва Отакул Мавлонкуловлар, Салоҳиддин Муҳиддинов каби бир қатор фидойи уламоларимиз хотирасини эъзозлашга, мардона ишларини қадрлашга бурчли эканимизни алоҳида таъкидлади. Шундан сўнг ўтганлар руҳига бағишлаб Куръони карим тиловат қилинди.

Тадбирда мустақиллик йиллари эришилган ютуқлар, хусусан, эътиқод ҳурлиги, эмин-эркин ибодат қилишга кенг йўл очилгани мамнуният билан эътироф этилди. Байрам арафасида

идоранинг бир гуруҳ ходимлари, имом-хатиблар “Ўзбекистон Мустақиллиги 15 йиллиги” кўкрак нишони билан тақдирландилар. ЎМИ раиси, муфтий Усмонхон Алимов тақдирланганларни қизгин табриклар, мукофотларни топширди.

Мухбиримиз

Энг яхши китоб

Алишер Навоий ижодининг гултожи “Хамса” дostonларининг сўнгги нашри яқинда Москва шаҳрида ўтган халқаро кўргазмада энг яхши китоб сифатида эътироф этилиб, биринчи ўринни олди.

Ушбу нашр Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижод уйи томонидан “Боқий сатрлар” силсиласида (Тошкент, 2006) лотин ёзувига асосланган янги ўзбек алифбосида чоп этилган.

Мазкур нашрнинг мутахассислар таҳсинига

сазовор бўлган алоҳида жиҳати унинг бичими ва безагидир. Китоб шаклан шарқ мумтоз китобчилик санъати руҳида тайёрланган. Ҳар бир китобнинг бир неча саҳифасида “Хамса” дostonларига ишланган қадимий миниатюралардан илова этилгани нашр қимматини оширган.

Отабек ЖҲРАБОЕВ

“ЭКОСАН” тухфаси

Яқинда “ЭКОСАН” халқаро жамғармаси хайрия тадбири ўтказди. Ўн беш ярим милён сўмлик тухфанинг асосий қисми болалар кийимлари эди. Улар Наманган вилоятидаги юқумли касалликлар шифохоналари, силга қарши кураш диспансери, ўрта-махсус, мактабгача таълим муассасалари, меҳрибонлик уйлари, мактаб-интернатлар тарбияланувчиларига ҳамда чекка қишлоқларда яшовчи кам таъминланган оилалар фарзандларига тарқатилди.

Шунингдек, Наманган шаҳридаги қайта таъмирланаётган 2-туғуруқхонага салкам икки милён сўмлик кўрпа жилдлари, зарарсизлантириш воситалари етказиб берилди.

Хусан СУЛАЙМОНОВ

Йил давомида

Ёзнинг иккинчи ойида Тошкентдаги нашриёт-матбаа уйларининг “Ёшлик” талабалар шаҳарчасида “Улуғимсан, Ватаним” мавзуида китоб ярмаркаси бўлди. Ушбу тадбир бу ерда ярмаркага эҳтиёж борлигини кўрсатди. Зеро, йигирма олпита олий ва ўрта-махсус таълим муассасалари бўлган “Ёшлик” шаҳарчасида қирқ мингдан ортиқ талаба ва ўқувчи таҳсил олади. Уларга янги китоблар ҳамisha керак бўлади. Шунини ҳисобга олиб, эндиликда бу ерда китоб ярмакаси йил давомида ишлайди. Талаба ва ўқувчиларни зарур турли адабиётлар билан таъминлашда кўмаклашади. Қувонарлиси, ярмаркада дарсликлар, ўқув-услубий қўлланмалар ва бадиий адабиётлар баҳоси анча арзон.

“Туркистон-пресс”

Академиянинг ўтмиши ва бугуни

“Олтин мерос” хайрия жамғармаси ташаббуси билан Урганчда “Хоразм Маъмур академияси ва унинг ворислари” деб номланган бўлим ташкил этилди.

Унда бўлган киши юздан ортиқ фотосуратлар, XI асрда ясалган “Шарқ телескопи” андозаси, академиянинг ўтмиши ва бугунига оид кўпдан-кўп маълумотлар, ноёб қўлёзма китоблар билан танишади.

Холмурод ҚҲРБОНОВ

Кувонч улашгим келади

Менинг ёшим саксон учда. Мактаб-маориф соҳасида қирқ йил ишлаб, нафақага чиқдим. Аммо бўш ўтиргим келмайди, одамларга қандайдир яхшилик қилгим, қувонч улашгим келади. Шу ниятда сўнгги йиллари икки нарсага қизиқдим.

Иккинчиси, тиш тозалагич ясайман. Дастлаб турли дарахтларнинг новдасидан тишчўплар ясаб, ўзим ишлатдим. Тол ва арча ёғочи пишиқ бўлар экан. Бўшаган чой ва тиш пастаси қутичаларидан идишчалар ясадим. Буни ҳам одамларга ҳадя қилгим келди. Турли ишхоналарга юбордим.

ҚИЛАЁТГАН ИШИМДАН КЎНГЛИМ ЁРИШАДИ

Биринчиси, неча йиллар мева-ли дарахт кўчатлари етиштириб, пайванд қилдим, уларни савоб учун одамларга бепул тарқатдим. Ҳатто янги узум навини яратдим, унинг довури Шредер номидаги мева-узумчилик илмий-текшириш институти директори, академик Маҳмуд Мирзаевгача етиб борди. У кишидан хат олдим.

* * *

Сизларнинг яхшиларингиз узоқ умр кўриш билан бирга яхши амалларда (давомли) бўладиганларингиздир.

* * *

Аллоҳ таоло сизни бекорчи гап-сўзлардан, кўп савол беришдан, молни беҳуда зое кетказишдан манъ қилди.

Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) ҳадисларида тиш тозалаш (мисвок)нинг аҳамиятини ўқиб, бу ишимга меҳрим янада ошди.

Тишчўп ясаш анча мураккаб, майда иш. Ҳар битга чўпни ясаш

учун кишига уч нарса — ўткир кўз, қалтирамас қўл, чидамли асаб керак. Бу ишни қилмасам зерикиб қоламан. Яйпанда, Қўқонда, Фарғонада доимо мендан тишчўп оладиганлар бор.

Қилаётган бу ишимдан кўнглим ёришади. Умрим беҳуда ўтмаётганидан қувонаман.

**Абдуваҳҳоб
ХУДОЙҚУЛОВ,**
Ўзбекистон тумани

**Ғанимат
фурсатлар**

Ҳар куни ишдан қайтаётиб те-варак-атрофни, одамларни кузатиш одатим бор. Баъзан ёш-ёш йигитчаларнинг кў-

чада бекорчиликдан арзимас нарсалар устида талашиб-тортишиб ўтирганини кўраман. Улар шу каби беҳуда ишлар билан андармон, теварақда нима бўлаётганидан беҳабар кунни кеч қилишади. Ота-оналарининг бу ҳолга бепарво экани мени ажаблантиради.

Аслида ёшлик йиллари илм эгаллаш, бирор бир фойдали касбнинг бошини тутиш, имкон борича савобли, яхши амалларни кўпайтириш фурсатидир. Кун келиб, бу онларни қандай ўтказганимиздан сўраламиз.

Кексалик эса янада масъулиятли. Хуллас, ёшлар ғайрати, ҳиммати билан, кексалар насиҳати, яхши сўзи билан ибрат бўлишлари керак. Ғанимат фурсатларнинг қадрига етайлик, азизлар.

**Турсунмашраб
ХОЛИМУҲАММАД ўғли,**
Поп тумани

суллуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) аввалги ва охири гуноҳларини кечирган бўлсада, у зотнинг доимий тавба қилиб юришлари биз умматлари учун ибратдир. Тавба қилиб юриш Аллоҳ таолонинг мағфиратига боис ҳислатдир. Аллоҳ таоло ҳадиси қудсийда дейди: “Эй одам боласи, билгинки, омонлик бирликда, ихлос тақвода, художўйлик тавбада, ибодат илмда ва бойлик қаноатдадир”.

Банда баъзи бир гуноҳ ишларига тавба қилишни унутган тақдирда ҳам кунда беш вақт адо этган намози, рамазон ойида тутган рўзаси, насиб этса, умрида бир марта бажарган ҳаж амали гуноҳларига каффорат бўлиши Аллоҳ таолонинг марҳаматидандир.

Банданинг тавбаси ҳақиқий бўлиши учун учта шарт бор. Биринчиси, қилган гуноҳдан тўхташи, иккинчиси, афсус-надомат че-

ХУДОЖЎЙЛИК ТАВБАДАДИР

Аллоҳ таолонинг биз бандаларига меҳрибонлиги чексиз. Аллоҳ таоло мудом тавба қилиб юривчи бандаларини яхши кўради. Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилган: **“Барчангиз Аллоҳга тавба қилингиз, эй мўминлар! Шояд, (шунда) нажот топсангиз”** (Нур, 31).

Тавба қилган кимса номақбул саналган ишларни тарк этиб, солиҳ амалларга ғайрат қилади. Ислонда буюрилган ишларни қилмаслик, ман этилган амаллардан қайтмаслик гуноҳ саналади. Банда гоҳида билган ҳолда гуноҳ иш қилса, гоҳида беихтиёр, билмаган ҳолда гуноҳга қўл уради. Шунинг учун тавба қилиши лозим бўлади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эй инсонлар! Аллоҳга тавба қилинглр ва ундан гуноҳларингизни кечиришини доимо сўранглр! Албатта, мен ҳам Аллоҳга ҳар куни юз марта тавба қиламан”, деб марҳамат қилганлар (Имом Муслим ривояти). Гарчи, Аллоҳ таоло Ра-

киши, учинчиси, гуноҳга зинҳор яқинлашмасликка азму қарор қилишидир. Бировнинг молини ноҳақ ўзлаштирган бўлса, эгасига қайтариши, гийбат, туҳмат, бўҳтон қилган, миш-миш тарқатган бўлса, узр сўраб, гуноҳи охиратга қолмаслигининг олдини олиши лозим. Аллоҳ таоло Қуръони каримда мўмин-мусулмонларни “самимий тавба” қилишга буюрган. Юқоридаги шартлар бажарилган тақдирдагина тавба самимий бўлади.

Тавба эшиклари беркитилишининг хусусий ва умумий вақтлари бор. Ҳар бир бандга хос вақти танадан жон чиқиш арафаси бўлса, барчага умумийи эса, куёш ғарб томондан чиқадиган, яъни қиёмат кунидир, дейди солиҳ салафлар. Тавбага шошилайлик, азизлар!

Ҳомидбек ИШМАТБЕКОВ,
ЎМИ масжидлар ва
фатво бўлими мудири

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Амирликда “Рамазон чодир”

Бирлашган Араб Амирликларидаги “Амирликлар саройи” меҳмонхонаси мамлакатдаги кўплаб оилаларга муборақ рамазон ойини энг улкан ва гўзал чодирда кутиб олиш имконини берди. Анъанавий услубда шоҳона безатилган бу чодир беш юз эллик кишини сиғдира олади. Унда Рамазон ойи давомида ҳар куни ифторлик берилади. Рўзадорларга ифторлик тайёрлашни меҳмонхона ошхонаси зиммага олди. Ифторлик дастурхонида бирор хил араб таоми, қаҳва, чой, албатта шарбатлар бўлади.

Ameinfo

Суд денгиз қароқчилигига барҳам берди

Сомали пойтахти Могадишони назорат қилувчи исломий судлар уюшмаси мамлакат соҳилларида денгиз қароқчилиги ҳолатларига барҳам берди. Соҳилбўйидаги қароқчилар уясига айланган икки шаҳар назоратга олинганидан кейин ана шундай баёнот берилди. Сомали соҳиллари дунёда денгиз қароқчилиги хавфи энг кучли минтақа саналади. Исламий судлар уюшмаси ана шу минтақани назоратга олиб, қароқчиликни қонунга хилоф иш деб эълон этганидан кейин кемаларга ҳужум қилиш анча камайди.

BBC

Боксчи тубжой аҳолини ҳимоя қилмоқчи

Австралиялик машҳур боксчи Энтони Мандайн 2007 йил мартида Янги Жанубий Уэлс маҳаллий парламентида бўладиган сай-

ловларда қатнашмоқчи. У маҳаллий ҳокимият азалдан Австралия тубжой аҳолиси бошпана топган. Редферн мавзеида кўп қаватли уйлар қуриш режасига қарши бўлгани туфайли шундай қарорга келди. Иккинчи ўрта вазнда собиқ жаҳон чемпиони Энтони Мандайн ўттиз бир ёшда, ўзи тубжой аҳоли вакиллари билан, мусулмон.

Мамлакат аборигенлари ҳуқуқини ҳимоя қилиш учун 2000 йили регби лигасидаги зафарли юришларини тарк этган эди. У боксга ўтиб, чемпион бўлди, китоб ёзди, кейинги сайловдан бошлаб эса сиёсат билан шуғулланиб, миллатига хизмат қилмоқчи.

Allboxid

Карелиялик тадбиркор энг яхши қори

Карелиянинг Кондопожа шаҳрида яшовчи хусусий тадбиркор яқинда Петрозаводск шаҳрида ўтказилган учинчи қорилар танловида голиб чиқди. Танлов ҳайъати қорилар билимини баҳолашда фақат уларнинг қувваи ҳофизасини эмас, тажвид қоидаларига риоя қилиши, оятлар мазмунини нечоғли англашини ҳам эътиборга олди.

Карелиядаги “Ислам маърифати” жамоатчилиқ ташкилоти хабарига кўра, танловда иккинчи ўрин Петрозаводскдаги гимназия талабаси, ўн уч ёшли Раж Амалга, учинчи ўрин эса, аёллардан Фотима Веберга насиб этди. Танловнинг энг ёш қатнашчиси тўрт ёшда, энг ёши улуғи эса 37 ёшда эди. Барча қатнашчилар қимматбаҳо мукофот ва совғалар билан тақдирланишди.

Islam.ru

Халқаро кинофестивал ғолиби

Эрон киночилари ишлаган “Дафн маросими учун бир неча кило хурмо” фильми шу йил августида Швейцариянинг Локарно шаҳрида ўтган халқаро кинофестивалда бош совринни қўлга киритди. Қирқ минг швейцария франки миқдоридagi ана шу мўътабар мукофот фильм режиссёри Саман Салурга топширилди.

Эрон киноси кейинги пайтда дунёда тобора машҳур бўлиб борапти. Айрим фильмлар жаҳондаги етакчи кинофестивалларда бир неча бор мукофот олди.

ИРНА

Масжиднинг 60 йиллиги

Челябинск вилояти Миасс қишлоғидаги масжиднинг олтинчи йиллиги нишонланди. Тантанада Урал федерал округи мусулмон ташкилотлари раҳбарлари, шу жумладан, Русия мусулмонлари Марказий диний бошқармаси бошлиғи Талъат Тожиддин иштирок этишди.

Масжидни Миасс қишлоғилик уруш қатнашчилари 1946 йили ташкил этишган. Уни қуришга Сталиндан рухсат олишган. 60 йиллик сана олтидан масжид таъмир қилиниб, пештоқи бутунлай янгиланди, поллари бўялди. Масжид “юбилейи”га бир неча юз киши тўпланди.

Islam.ru

Қўшма ҳукумат тузилмоқчи

Фаластин мухториятида миллий бирлик ҳукумати тузиладиган бўлди. Фаластин миллий маъмурияти раҳбари ва “ФАТХ” йўлбошчиси Маҳмуд Аббос билан мухторият бош вазири, ХАМАС ҳаракати йўлбошчиларидан бири Исмоил Хания Газодаги учрашув чоғида шу ҳақда келишиб олишди.

Ҳукумат расмий вакили Ғози Ҳамаднинг сўзларига қараганда, бу масала бўйича бар-

ча Фаластин кучлари билан музокаралар бошланяпти. Бироқ, деди музокаралар чоғида Хания, “Исроил” ХАМАС аъзоси бўлган вазир ва парламент аъзоларини озод қилганидан кейингина янги ҳукумат тузишнинг реал имкониятлари пайдо бўлади.

ИТАР—ТАСС

Покистон бош вазири таклифи

Покистон бош вазири Шавкат Азиз Туркия бош вазири Ражаб Тоиб Эрдоғон билан учрашув чоғида Исломнинг асл моҳиятини кенг тарғиб этиш тўғрисидаги таклифни илгари сурди. Ҳукумат бошлиқлари икки мусулмон мамлакат ўртасида ҳартомонлама ҳамкорликнинг муҳим масалаларини муҳокама этишди. Улар Исломнинг асл моҳиятини бутун оламда кенг тарғиб этишни фавқулодда долзарб вазифа дея таъкидладилар.

Туркия бош вазири ҳам бу учрашув икки мамлакат ўртасидаги дўстлик алоқаларини мустаҳкамлашига ишонч билдирди.

Шавкат Азиз Ислом Конференцияси Ташкилоти бош котиби Акмалиддин Эҳсонўғли, шунингдек, Туркия парламенти раҳбари Булент Аринж билан ҳам учрашди.

“Ислам для всех”, Dawn

“Исломий маданият асослари”

Россия муфтийлари кенгаши хабарига кўра, келгуси 2007 йил бошида “Исломий маданият асослари” дарслиги нашрдан чиқарилади. Муфтийлар кенгаши раисининг ўринбосари, Москва Ислом университети ректори Марат Муртазин шу ҳақда маълум қилди. “Биз шундай дарсликнинг режа-мундарижасини тасдиқладик. Ушбу фан ўқитувчилари учун нашрга тайёрланган ўқув қўлланмаси матнини муҳокама этдик”, деди у исломий таълим бўйича кенгаш йиғилишида.

“Интерфакс”

Фулом ЭГАМШУКУР

Муҳаббат илоҳий малҳамдир

* * *

Ҳар кўнгилда Аллоҳ яшар,
Кўнгил тахти ҳақиқат.
Ҳар вужудда армон қишлар,
Ҳар юракда бир хилқат.

Бир уммонки тубсиз эрур,
Моҳи бор, юлдузи бор.
Осмони бор, номи — сурур,
Оқшоми, кундузи бор.

Унда ранглар жилва қилар,
Камалакрўй гуллари.
Унда кўзлар меҳр сўрар,
Олми, сиёҳ йўллари?

Руҳи сарсон аросатда,
Юпун, қора сурати.
Учай дейди зил гурбатда,
Бироқ етмас журъати!

Ошно руҳлар қаён кетди?
Вужуд оғир хастадир.
Улар шошиб кўкка етди,
Излагани пастдадир!..

Ёр дедим...

Ёр дедим, моҳтоб ҳам ёрдек туюлди,
Ёр дедим, ҳар ошиқ хордек туюлди.
Ҳар касга дардимни сўзладим такрор,
Сенга борар йўлим мордек туюлди.

Ёр дедим, ёр деган гафлатда ўлмас,
Уйқусиз тунларим дордек туюлди.
Ёндим, бу дунёни ёндириб бўлмас!
Жисмимда офтоб ҳам бордек туюлди.

Ёр дедим, васфингда куйдим кечалар,
Ҳижронинг бағримда холдек туюлди.
Мендек руҳи сарсон ўтди нечалар,
Тушимда висолинг болдек туюлди.

Ёр дедим, ҳайратим сайрон туюлди,
Жамолинг пардаси осмон туюлди.
Борлиқ санъатингни кўрдим-у Ерда,
Фақат мадҳинг менга армон туюлди.

Зикр

Сукутга кўмаман ўзимни,
Юмаман кўзимни...
Зулматда, қаршингда букилиб,
Юрак каби тугилиб...
Жим! Жимман.

Юрак нидосини англамоқ учун
Бир умр кутдим-ку шу алфоз!
Ниҳоят, эрк бердим руҳимга:
Кетавер, сен озод!
Қаттиқ-қаттиқ депсинди юрак .

Бир «Оҳ!» — деди.
Ниҳоят сўзини, эшитдим.
Вужудим — қулоқ.
У деди: «Аллоҳ!..»

Ишқ насиби

Табиб Камолхон Исмоиловга

Ўқидим нур каби тиниқ кўнглингни,
Зулматим зиёга айланди, унди.
Табибим муҳаббат илоҳий малҳам,
Мажруҳ вужуд Унга бош эгди, кўнди.

Сийратинг нуридан нур олар кўзим,
Ў, Камол, дунёнинг йўриги жафо!
Қуш тилида гапир сирли сўзингни,
Оятлардан ўқи, жонлансин Вафо!

Хиёнат, адоват қул қилди мени,
Дардимни душманам пул қилди менинг.
Сенга ошнолигим ишқ насибидир,
Ҳақиқат пойида гул қилди мени!

Амирқул КАРИМ

Бир тиниқ туйғу бер, илоҳим...

* * *

Мен бунёд этгали яралдим,
Ғамларим — шукримнинг ямоғи.
Лутфимдан розим кўп дилимда,
Кўнглимда булбуллар сайроғи.

Мен бунёд этгали яралдим,
Муҳаббат — ақлимнинг қайроғи,
Тушовда ҳам дўстим, рақибим,
Ҳамроҳим — нафсимнинг қийноғи.

Мен бунёд этгали яралдим,
Одамдан ёдгорлик яроғим.
Суянчим ягона имоним —
Муҳаммад мустафо байроғи.

* * *

Тийрадир кўнглимнинг шишаси,
Бир тиниқ туйғу бер, илоҳим.
Дарёман — қатрага ташнаман,
Гадодек муҳайё кулоҳим.

Кўнглимга кўнган бу ғуборлар,
Ечдилар руҳимнинг қанотин.
Менга ганж келтирар парилар,
Оҳимга бердилар Фиротин.

Бир оташ ўтида ёнайин,
Қутулай кўнглимнинг чангидан.
Мен либос кийдирай руҳимга
Покиза гулларнинг рангидан.

Туйғу бер кўнглимга, умримнинг
Йўлида гулласин чаманлар.
Наҳотки гуноҳим шунча кўп...
Наҳотки ғуборим самандар?!

* * *

Осмоннинг изҳори — ёмғирлар,
Майсалар — заминнинг жавоби!
Туйғулар мангуға жовидон,
Бу олам — муҳаббат китоби.

Беғубор, ғуборли самолар
Қушларнинг безавол тахтидир.

Кабирдан то мўъжаз неки бор,
Инсоннинг бетимсол бахтидир.

Ҳазрати Одамдан қарз асли
Мамогга ҳамсоя бу ҳаёт!
Ишқ борки, бардавом шу наслим
Мен тинсам, туганмас бу баёт!

Маҳзунлик не учун, биродар,
Буюқдир туйғулар ҳикмати.
Дилингни ўртаган шодлик, ғам
Аллоҳнинг баробар неъматин!..

Осмоннинг изҳори — ёмғирлар,
Майсалар — заминнинг жавоби!
Туйғудан мангуға жовидон
Бу олам — муҳаббат китоби.

Тўртлиқлар

* * *

Мен бунёд наслидан, абад ғолибман,
Гарчи интиҳода музаффар барбод.
Тоғлар талқон бўлди, восилдир васл,
Ширин оғушида мағлубми Фарҳод?!

* * *

Йиқитган отингдан юрма ўпкалаб,
Ғаним ранжидан ҳам чекмагин алам
Эгарда собитлик илмини ўрган,
Дардингга маърифат даводир, болам.

* * *

Ғар мудом қон тилар нафсининг қиличи,
Кўнгилик кучмоқ истар бетиним зафар.
Мағрурлик майига қўшиб ич доим
Мағлуб аҳволидан бир томчи заҳар.

амирнинг қароргоҳи. Бу катта шаҳардир, Яксарт (Сир) дарёси лабида”, деган маълумотлар бор.

XII аср охири ва XIII аср ўрталарида яшаб ўтган жуғрофияшунос, тарихчи олим Муҳаммад ибн Нажиб ал Бақрон ўзининг 1209 йили Хоразмшоҳ Аловуддин Муҳаммад Иккинчига бағишлаб ёзган “Жаҳоннома” сарлавҳали дунё харитасининг шарҳий иловасида қуйидагича ёзади: “Фарғона Мовароуннаҳр худудидаги вилоят, унинг пойтахти Ахсикат деб аталади. Ниҳоятда хушҳаво жой, Самарқанддан Фарғонагача 53 фарсах (1 фарсах 6-7 км) масофада. Бу ернинг (яъни, Фарғонанинг) яхшилигини билиб, қадимдан ҳар жойдан турли қавмлар

ҚАДИМИЙ АХСИКЕНТ

Милоднинг олтинчи-ўн иккинчи асрларида Ахсикент Фарғонанинг маъмурий маркази, пойтахти бўлган. Бунгача ҳам шаҳар манбаларда энг қадимий Мароқанд, Кеш кабилар қатори тилга олинган. Муаррих Ёқут Ҳамавий “Мўъжамул булдон” асарида қадимги юнон тарихчилари Геродот ва Птоломейлар бир неча ўринларда Фарғонанинг пойтахти “Аскатан” деганида Ахсикент (Ахсикат)ни назарда тутган, деган фаразни айтади. Кейинги даврларда (1960-1980 йилларда) ўтказилган археологик қазишмалар ва уларнинг илмий хулосалари, топилган ноёб ашёлар ҳам бу фикрни тасдиқлайди. Ёзма манбаларда ҳам бу қадимий шаҳар ҳақида қимматли маълумотларни учратиш мумкин.

Абу Исҳоқ ал-Истаҳрий “Китаби масолик вал мамолик” (“Йўллар ва мамлакатлар ҳақида китоб”) асарида “Фарғона кенг ўлка, унга қарашли шаҳар ва қишлоқлар ҳам кўп, унинг катта шаҳри Ахсикатдир”, деб ёзган.

Араб сайёҳи Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ал-Идрисий ёзади: “Фарғонанинг пойтахти Ахсикент Шош дарёси (Сирдарё) соҳилидаги текисликларга жойлашган машҳур шаҳардир. Унинг гуллаб-яшнаган работи, обод бозорлари бор. Шаҳар кўчаларидаги ариқларда сув сероб, бундан ташқари ҳар маҳаллада алоҳида ҳовузлар бор”.

Номаълум муаллиф 983 йилда ёзиб қолдирган “Худудул олам” (“Олам чегаралари”) номли китобда “Фарғона улуг, обод ва жуда кўркам вилоятдир. ...Ахсикент Фарғонанинг пойтахти,

кўчиб келиб, иморатлар ва экинзорлар қилиб, турғун бўлиб қолишган. Хонадонлари ҳар жойда, тиллари ҳам ҳар хил бўлган. Уларни “Ҳар хона” дейишган. Бу сўз кейинчалик истеъмолда “Фарғона” бўлиб кетган”.

1220 йил баҳорида ўлкамизга мўғул истилочиларининг бостириб келиши натижасида Ахсикент шаҳри ҳам таланган ва ёндириб вайрон қилинган.

Ахсикент қисматининг учинчи даври XIV асрнинг иккинчи ярмида темурийлар сулоласининг вакиллари ҳукмронлик қилган пайтда бошланди. Тўрақўрғон туманининг ҳозирги Ахси қишлоғи яқинида “Якка йигит” деган жой бор. Унга туташган Сирдарё қирғоғида биз тилга олаётган даврга мансуб Ахсикент кўрғонининг харобалари бор. Бу жой Ахсикент археологик мажмуасининг ғарбий қисмида жойлашган бўлиб, у XIV асрдаги Ахси қалъа-кўрғонининг қолдиқларидир.

Темурий шаҳзодалар асос солган Ахси кўрғони ва қалъаси улар ҳукмронлиги даврида мустақамланиб, шаҳарнинг асосий қисми ҳисобланган. Яъни, Ахсикентнинг учинчи давридаги ўзига хос кўриниш ва тараққиётни бошидан кечирган. Бу шаҳар, яъни, Ахси шаҳри 1620 йилда бўлиб ўтган кучли zilзила оқибатида вайронага айланган. Бу ҳақда косонсойлик машҳур жуғрофиячи ва табиатшунос олим Саййид Муҳаммад Тоҳир ибн Абулқосимнинг 1640 йилда ёзилган “Ажойиб ат-табоқат” (“Минтақалар ажойиботлари”) асарида ба-

тафсил маълумот берилган. Асар муаллифи зилзила оқибатларини ўз кўзи билан кўрган ва уни бундай тасвирлаган: “Ҳижрий йили билан 1030 (милодий 1620) йили Аҳси вилоятида шундай зилзила бўлдики, Сирларёдан чайқалиб чиққан сув дарё четидан далани босиб кетди, сув билан чиқариб ташланган балиқлар типирчилади ва ўлди. Катта дарахтлар илдизи билан юлиниб, ерга тушди. Иморатлар қаттиқ ва мунтазам зилзиладан вайрон бўлиб, кўп одам йиқилган иморатлар остида қолиб ўлди. Кўп одамнинг оёқ-қўли синди, ҳайвонлар кўрқинчдан далаларга қараб қочди. Олти ойгача зилзила шундай бўлиб турди. Масалан, биринчи куни зилзила етмиш мартагача бориб етди. Шуниси қизиқки, энг қаттиқ зилзила Аҳси кўрғонининг ичида бўлиб, атроф қишлоқларда унча қаттиқ бўлмади”.

Бу кучли зилзиладан кейин омон қолган аҳоли вайрон бўлган Аҳсикат қалъаси, яъни, шаҳри яқинида яшашдан чўчиб, бошқа жойларга кўчиб кетишга мажбур бўлди. Айримлари эса шу яқин жойдаги ҳозирги Шаҳанд ва Аҳси қишлоқларида яшай бошлади. Шундай қилиб гуркираб ривожланган Аҳсикент шаҳри вайрона ва харобага айланиб қолди.

Россия археология комиссияси 1884 йили Петербург университети профессори, таниқли археолог ва шарқшунос Н. Веселовскийни Туркистонга илмий сафарга жўнатди. Унга Зарафшон, Фарғона водийи, айниқса, Аҳсикентда қазилма ишлари ўтказиш топширилди. Шу тариқа Аҳсикентни археологик жиҳатдан ўрганиш бошланди. 1914 йили Н. Кастанье Аҳсикентда иккинчи марта қазилма ва тадқиқот олиб борди. Шўролар даврида ҳам бу ишлар тўхтамади. 1939 йилдаги Катта Фарғона канали қурилиши даврида профессор М. Массон Аҳсикентда археологик қидирув ишлари олиб борди. 1960 йилдан бошлаб Ўзбекистон Фанлар академияси археология олимлари марҳум академик Яҳё Фуломов бошчилигида Аҳсикентда катта тадқиқот ишлари олиб бориб, муҳим маълумотлар, ашёвий далиллар тўплашди.

Аҳсикентнинг археологик ўрганишдаги энг асосий ютуқлардан бири бу шаҳарда қулдорлик даврига, яъни, милoddан аввалги учинчи асрдан милoddнинг бешинчи асригача оид ашёвий далилларнинг топилиши бўлди. Бу эса «Қулдорлик даври Аҳсикенти» деб аталган қисм даврининг аниқланиши билан яқунланди. Бу янги топилмалар Аҳсикент тарихининг алоҳида саҳифаси бўлиб, унинг ёши кўҳна Мароқанд шаҳри билан тенгдош эканини исботлаб берди.

Юсуфжон ИСМОИЛОВ,
тадқиқотчи, Наманган

ОТАХОННИНГ ИЗТИРОБИ

Бугун ҳаётимиз тўкин. Очарчилик, қаҳатчилик каби оғир замонларни ҳозирги ёшлар билишмайди. Илоҳим, билмасин ҳам. Лекин мени баъзиларнинг: “Бу нарсада менинг ҳаққим борми-йўқми”, демай, ўзлаштириши, қўлига тушганини, сўрамай-нетмай олиши, еб кетавериши мени ўйлантиради. Шу боисми, раҳматли отамга таниш бир чол гапириб берган воқеа тез-тез эсимга тушади.

Ёлғиз укаси урушга кетгач, у киши ҳам ишчилар баталонига сафарбар қилиниб, Сирдарёнинг Бекобод шаҳридан ўтадиган жойдаги ГЭС қурилишига юборилади. Икки йил тер тўкиб ишлайди. Бир куни уйдагиларни соғиниб, кўшни қишлоқлик бир шериги билан йўлга чиқибди. Тўрт-беш кун яёв йўл юриб, бир қишлоқда сой бўйидаги тегирмонга дуч келишибди. Бир киши ун тортиш билан овора, ташқарида эса қолларда ун ва бугдой турган экан. Шериги: “Шу ундан озгина олайлик, қорин таталаб кетди”, дебди. Отахон унамаганига қарамай, белидан белбоғини ечиб, бир неча ҳовуч ун солиб, йўлга равона бўлибди. Юравериб чарчаган ҳамроҳлар кун қиёмга келганида, офтобрўйда тўхташибди. Қоринлари оч, ўғирланган унни амал-тақал сувга қориб, хамир қилишибди ва қизиб турган тош устида “пиширишибди”. Нонни еб, бир оз тетиклашиб яна йўлга тушишибди. Кечаси қулайроқ бир жой топиб, пинакка кетишибди. Шунда чол бир туш кўрибди. Тушларида ҳаром гўшт тановул қилаётган эмиш. Худди илон чаққан одам сингари кўрқиб уйғониб кетибди. Қараса, лабларига учуқ тошиб кетган экан. Дили хуфтон бўлиб, туғилиб ўсган қишлоғи Зарабоққа етиб келгунча шеригига бир оғиз ҳам гапирмабди.

Отахон сўзлар экан, ўша махлуқнинг (чўчқа) номини ҳам тилга олишни истамас, ўшанда энг оғир жиноят содир этган кишидек изтироб чекарди. Хуллас, мажбур бўлиб, ҳаром йўл билан топилган бир лўкма таом егани учун бир умр афсус чекмоқда экан.

Мусулмон киши мабодо бир хатолик, гуноҳ содир этиб қўйса, сўнг бунинг нотўғрилигини англаб, пушаймон бўлса, уни иккинчи такрорламаса, иншааллоҳ, гуноҳи кечирилиши оят-ҳадисларда айтилган. Ҳар гал отахоннинг бу ҳикояси ёдимга тушса, Аллоҳ таолодан унга мағфират сўраб дуо қиламан.

Бобониёз ҚУРБОН,
Тошкент

ОММАБОП, ИШОНЧЛИ МАНБА

“Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти 12 жилддан иборат “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” қомусини чоп этишни ниҳоясига етказди. Бу

хайрли ишни амалга оширишда юртимизнинг таниқли олимлари ҳамда кўзга кўринган қалам соҳиблари иштирок этишди. 1-жилди 2000 йилда чоп этила бошланиб, охириги 12-жилди 2006 йилда нашрдан чиқарилган ушбу йирик қомусда мамлакатимизнинг маънавий-маърифий, илмий, маданий, табиий бойликлари ҳамда салоҳияти билан боғлиқ мақола, чизма, харита ва суратлар жой олган. Мазкур қомусда бошқа соҳалар қатори диншунослик, исломий атамаларга оид етти юздан ортиқ мақола ўрин олган.

Маълумки, мустақиллик даврида диний-маърифий соҳада янгича йўналиш шаклланди. Динга даҳрийларча ёндашувдан воз кечилиб, уни ҳолисона, асл манбалар асосида ўрганиш йўлга қўйилди. Аждодларимизнинг ибратли ҳаётлари, қолдирган бой илмий мерослари кенг ўрганила бошланди. Ваҳоланки, собиқ совет даврида кўплаб алломаларимизга реакцион дин пешволари сифатида қаралиб, уларнинг асарлари ҳам, таржимаи ҳоллари ҳам ўрганилмас эди. Масалан, аввалги 14 жилдли “Ўзбек совет энциклопедияси”да юртимиздан чиққан оламга машҳур муҳаддис Имом Бухорий ҳақида умуман маълумот берилмаган эди. Ушбу тўпламда нафақат Имом Бухорий, Имом Термизий, Абу Мансур Мотуридий, Баҳоуддин Нақшбанд, Хожа Аҳрор Валий каби алломаларимиз ҳаёти ҳақида, балки уларнинг асарлари, жаҳон маърифий салоҳиятини бойитишга қўшган ҳиссалари тўғрисида ҳам кенг ва батафсил маълумотлар келтирилган. Жумладан, “Мотуридий” мақоласида олимнинг Ислом ақидасига оид “Китобут тавҳид” асарида кел-

тирилган билимнинг ҳиссий, нақлий ва ақлий уч манбаи раvon тилда қисқа ва аниқ тушунтириб берилган.¹ Алломаларнинг туғилган ва вафот этган саналари кўрсатил-

ган. Мустақиллик даврида юбилейлари ўтказилгани, мақбаралари таъмирлангани ҳақидаги маълумотлар зиёратгоҳларнинг умумий кўринишига оид суратлар билан бойитилгани китобхонда катта таассурот қолдиради.

Мақолаларни тайёрлашда асл манбалардан, таниқли олимларнинг маслаҳатларидан, илмий тадқиқотларидан унумли фойдаланилган. Бу эса матннинг оммабоп, яъни, тушунилиши осон бўлишини таъмин этган.

Масалан, 11-жиллдаги “Қуръон” мақоласида динимизнинг муқаддас манбаи ҳақида юртимизда ҳамда чет элларда қилинган охириги тадқиқотлар асосида батафсил маълумот берилган. Бу мақола ўқувчида Қуръони карим ҳақида кенг ва атрофлича тасаввур ҳосил қилади. “Ҳозирги кунга қадар Қуръонга 1700 тафсир ёзилган... Қуръон мингдан ортиқ тилга таржима қилинган”² дейилади мақолада. Энциклопедияда муқаддас манбаларда зикр этилган пайғамбарлар, қадимда ўтган қавмлар ҳақидаги хабарлар, диний атама ва тушунчаларга ҳам етарлича ўрин ажратилган.

Қомуснинг сўнгги 12-жилди тўласича “Ўзбекистон Республикаси” мавзуига бағишланган бўлиб, унда мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг барча соҳалари, жумладан, дин ва виждон эркинлиги борасида амалга оширилаётган ишлар кенг ёритилган.

Мамлакатимизнинг иқтисодий ва маънавий салоҳияти ҳақида кенг қамровли маълумотларни мужассам қилган ушбу энциклопедия барча қизиқувчилар учун ишончли манба бўлиб хизмат қилади. Айни чоқда, бу тўплам халқимиз маънавиятини юксалтириш, хусусан, ёш авлодни маърифатсеварлик, ватанпарварлик руҳида тарбиялашда муҳим ўрин тутади.

Дурбек РАҲИМЖОНОВ,
Тошкент Ислом университети
Диншунослик кафедраси мудири

¹Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 6-жилд, Т., “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2003, 98-бет.

²Уша асар, 2-жилд, Т., 2005, 168-бет.

еса, овқатига шайтон шерик бўлади, овқати яримлаб ёки охирлаб қолганида эсига тушиб, “Бисмиллоҳ” деса, қолган овқатига шайтон шерик бўлмайди ва шайтон аввал еганларини қайт қилиб ташлайди».

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) айтадилар: “Овқатни ўзингизга яқин жойидан, бир чеккадан энг, ўртасидан еманг”. Овқатни ўнг қўлингиз билан энг, бирорталарингиз ҳам чап қўлида емасин, чунки шайтон чап қўли билан ейди, ичади. Шайтонга ўхшаб овқат еманг”.

амаллардандир. Пайғамбаримиз марҳамат қиладилар: “Ялаб қўйилган идиш уни ялаган кишининг гуноҳи кечирилишини сўраб истиғфор айтади”.

Абдуллоҳ ибн Язид айтадилар: “Мен ибн Аббосни овқат еганларидан сўнг доимо бармоқларини уч мартадан ялаб қўйганларини кўрадим”.

Дастурхонга тўкилган нон ушоқларини ва овқатни териб ейиш ҳам суннат амаллардандир. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтадилар: “Ким дастурхон-

ТАОМЛАНИШ ОДОБИ

Абу Лайс Самарқандий (раҳматуллоҳи алайҳ) айтадилар: “Овқат ейишдан аввал ва сўнг қўлни ювиш суннатдир ва бу овқатда барака бўлур”. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) дедилар: “Овқатни совутиброқ энглар, иссиқ овқат баракасиз бўлади. Овқатни йиртқич ҳайвон каби ҳидламанглар ва идишдаги овқат ёки ичимликка пуфламанглар, пуфлаш хунук одатлардандир”.

Ибн Аббос (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дедилар: “Фарзандларингиз ва аҳли аёлларингизга едираётган овқатингизни ҳалол касбдан топинг. Овқат ейишни “Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим” деб бошланг”». Абдуллоҳ ибн Масъуд (розийаллоҳу анҳу) айтадилар: “Агар киши овқатни “Бисмиллоҳ” демай

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир киши овқатни чап қўли билан еяётганини кўриб: “Ўнг қўлинг билан егин”, дедилар. У киши: “Ея олмайман”, деди. У зот яна: “Ўнг қўлинг билан егин!” дедилар. У киши: “Ея олмайман”, деди. Шунда Расулulloҳ: “Еёлмагин”, дедилар. Шундан сўнг киши ўнг қўлини оғзига олиб боролмайдиган бўлиб қолди.

Овқат еб бўлгач, бармоқларини сочиққа артмасдан олдин ялаш, овқат солинган идишни тозалаш ҳам суннат

га тўкилган увоқларни териб еса, Аллоҳ унинг ризқини зиёда қилади, гуноҳлари тўкилади”.

Овқатланиш суннатларидан яна бири овқатни еб бўлгандан кейин Аллоҳ таолога ҳамду сано ва шукроналар айтишдир. Аллоҳ барчамизга ризқимизни ҳалолдан топиб, унинг шукри ва одобини ўрнига қўйишни насиб қилсин.

Камолхон СУЛАЙМОНОВ,
“Имом Бухорий” жомеъ
масжиди имом-хатиби,
Наманган

дик ҳайдовчи восита сифатида қўллаган.

Халқ табобатида анор шохи пўстлоғи билан мева пўстининг қайнатмаси, гулининг дамламаси, мева шарбати истисқо, ичкетар, сариқ касаллиги, йўтал ва қўтирни даволашда ишлатилган. Нордон анор безгак хуржига таскин берувчи, меъда яллиғланишини тузатувчи малҳам ҳисобланган. Анор шарбати зангила (лавша, цинга) хасталигининг олдини олиш ва даволашда яхши фойда беради.

АНОР ХОСИЯТЛАРИ

Анор меваси таркибида иштаҳа очувчи, овқат хазмини яхшиловчи лимон, олма кислоталари, фруктоза, глюкоза, В1, В2, С дармондорилари кўп.

Абу Али ибн Сино анор пўсти қайнатмасини қон туфлаш, милklar қонаши каби ҳолатларни ҳамда меъданинг турли касалликларини даволовчи, шунингдек, гижжа туширувчи, сий-

Фойдали маслаҳатлар:

1. Анор пўстидан қайнатма тайёрлаш учун оғзи ёпиладиган чиннига, сирланган ёки юқори ҳароратга чидамли идишга бир стакан (200гр) сув куйиб устидан қуритиб майдаланган бир чойқошиқ мева пўсти солиниб 10-15 дақиқа паст оловда қайнатилади. Малҳам 200гр.дан камайиб кетмаслиги учун унга қайнаб турган сувдан яна бир оз қўшиш мумкин. Сўнгра икки соат давомида тиндириб қўйилади. Докада сузиб олинган қайнатмадан кунига уч маҳал овқатдан олдин бир ошқошиқдан ичиб турилади. Ундан оғиз бўшлиғини чайишда ҳам фойдаланиш мумкин.

2. Ширин анор илдизи-

нинг пўстидан шарбат тайёрлаш учун 20 мисқол илдизни тўрт коса сувга солиб сопол идишда бир коса қолгунига қадар қайнатилади ва сузиб олинади. Олдин ярим мисқол қанд истеъмол қилиниб, устидан шу қайнатма ичилади. Бир неча соат ҳеч нарса емаслик керак. Шу йўл билан қовоқ уруғисимон гижжаларни тушириш мумкин.

3. Анор, олма, беҳи, лимон, отқулоқ, ошқовоқ, нилуфар ва кашничдан тенг миқдорда аралаштиргач, қайнатилиб, ҳосил бўлган қуюқ шарбатга асал қўшиб истеъмол қилинса, сафро қусиш, кўнгил айнаши ва мадорсизликка даво бўлади.

4. Анорнинг уруғини янчиб, асалга аралаштириб, суртилса тиш, бурун ва оғиз бўшлиғи хасталиклариде яхши фойда беради.

Эслатмалар:

1. Сурункали қабзият ва бавосир хасталигида анор истеъмол қилиш тавсия этилмайди.

2. Анорни кўп истеъмол қилиш меъдани заифлаштиради.

3. Шамоллашда кўкрак ва томоқни юмшатиш учун нордон анор ейиш мумкин эмас.

Сафар МУҲАММАД

“ХОНАҚОҲ” ЖОМЕЪ МАСЖИДИ

Қарши шаҳар Кўргонча маҳалласида жойлашган “Хонақоҳ” жомеъ масжиди биноси милодий XVII аср охирларида қурилган тарихий обида ҳисобланади. Уни Абдураҳмон Эшон милодий 1777 (ҳижрий 1248) йилда ҳашар йўли билан қурдирган. Масжид милодий 1910 (ҳижрий 1331) йилда Самариддин-хон эшон ташаббуси билан қайта тикланган. Масжид хонақоҳи тўққиз қиррали

масжид худудини Абдураҳмон Эшонга вақф қилиб бериш тўғрисида хат жўнатади.

Масжиднинг орқа томонидаги қабристонда Абдураҳмон Эшон ва унинг аждодлари исмлари шажараси ёзилган қабртошлар бор. Бу ёзувлар милодий 1695 (ҳижрий 1115)

қолган эди. Истиқлолнинг дастлабки йилиёқ “Хонақоҳ” масжидини обод қилишга киришилди. Асосий намозхона, минора, тошқовуз ва қудуқ таъмирланди.

Ушбу масжидга асос солган Абдураҳмон Эшоннинг кароматлари ҳақида халқ орасида турли ҳикоялар юради. Шулардан бирини эслагимиз келди. Масжид қурила бошлаганида Бухоро амири Эшонни Бухорога олиб келишга, ишни тўхтатишга буйруқ беради ва чопар жўнатади. Чопарлар келаётганини эшитиб,

йил зулҳижжа ойида битилгани кўрсатиб қўйилган.

Қарийб олти йилдирки, “Хонақоҳ” жомеъ масжидида имом-хатиб Абдуқодир ҳожи Муродов бошчилигида масжидни таъмирлаш, намозхоналарга қулайликлар яратиш ишлари давом этяпти. Шу йиллар ичида таҳоратхона, дам олиш хонаси ва қоровулхона билан бирга, имом-хатиб, ноиб, мутавалли хоналари ҳам қад кўтарди.

Асрор ҚИЛИЧЕВ,
Қарши шаҳри

лойиҳа асосида қурилиб, ўша даврда эътикоф, чилла ўтиришга қулай бўлгани боис “Хонақоҳ” номини олган. Унда шарқ меъморчилиги, аynиқса, наққошлик санъати безаклари бўртиб кўзга ташланади. Масжид олдида тошқовуз, тошқудуқ ва баландлиги ўн икки метрли минора бор.

Советлар даврида масжид бир хароба ҳолига тушиб

йўлга отланган Эшон бонинг изидан масжид ҳам эргашади. Чопарлар бунинг хабарини Бухорога етказадилар. Бу кароматдан таъсирланган амир

АСАЛАРИ БОҚИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Еттинчи машғулот

Қишловга тайёргарлик ишлари

Октябр — ўрта куз. Бу давр асаларилар ривожини учун қулай ҳисобланади. Парвариш ишлари тахминан ой ўрталарига қадар давом эттирилади. Арилар шаккар қиёми билан озиклантириб турилади. Ойнинг иккинчи ярми — ноябр аввалида уяларни якуний кўздан кечиришга киришасиз.

Бу даврда оилалардаги ҳамма гумбакчалар бола очиб улгуради. Бу пайтда барча оилалар қишки озуқа захираси билан таъминланган бўлиши керак. Қишловга тайёргарлик кўраётган асаларилар озуқани ўзлари учун қулай тартибда жойлаштириб олишади. Сентябрь бошида уяни тўғри шакллантирган, ортиқча чорчўпларни олиб ташлаган бўлсангиз, парвариш ва боқувдан кейин қўшимча ишларга ҳожат қолмайди. Катакчалардан болачалар учиб чиқиши биланок асаларилар чеккадаги чорчўпларда очиқ турган озуқани қувиға яқин катакчаларга ташиб, беркитадилар.

Озуқа захираси етишмай қолса, бундай усулни қўллаш мумкин: асали оз чорчўплар ажратгич (перегородка) ортига олиниб, уларга сувда эритилган асал пуркалади. Бу ариларни уяга асал ташиб, керакли ерга жойлаштиришга илҳомлантиради. Ўртадаги беркитилган чорчўплар бўш қолдирилади. Совуқ туши-

ши билан қишки гуж айнан шу ерга йиғилади. Заҳиранинг асосий қисми гуж турган жойга, қувининг ёни ва ортига жойланади.

Қишлов олдидан уяда тахминан бир ярим-икки килоча асали бўлган чорчўплар қолдирилади. Уларнинг миқдори оила кучига боғлиқ. Уларнинг икки ёнига ҳам яна кўпроқ, тахминан икки кило асали бўлган чорчўплар жойланади, икки четга эса уч килодан асали борлари қўйилади. Қолдирилган чорчўпларнинг ҳар бирида асал икки килодан кам бўлмаса, қўшимча озиқ беришга ҳожат йўқ, асаларилар қишловга қандай тайёрланган бўлса, шундай қолдириш мумкин. Беркитилмаган асали кўп чорчўпларни қолдириб бўлмайди. Беркитилмаган асал қишда нам тортиб, суюлади, бузилади. Қотиб қолиши ҳам мумкин. Уяда одатда, асаларилар тўлиқ эгаллаб турган чорчўплар қолдирилади. Қишлов кучли араси кўп оилаларда муваффақиятли кечади. Бунда иссиқлик кам йўқолиб, озуқа оз сарфланади ва қишлов учун шароит яхши бўлади. Уяларни торайтириш, айниқса, кучли оилаларни жуда қисиб юбориш керак эмас. Керагидан ортиқ торайтириш гуждаги микроклимнинг бузилишига, асаларилар безовталанишига сабаб бўлади. Кучли оилалар эса, озуқа мўл бўлганида кенг уяда ҳам яхши қишлайди.

Ғужнинг қишлов жараёнида ҳеч қаерга кўчмаслиги муҳим. Ҳар қандай кўчиш озуқа сарфининг ортиши, чиқинди кўпайиши ва ғужнинг иккига ажралиши эҳтимолини келтириб

чиқаради. Етарли асали билан қишловга кирган оилаларда гуж кузда эгаллаган чорчўплардан бошқа жойга кўчмайди.

Қиш ойлари асаларилар қути ичида эркин юришлари учун мато остидан чорчўпларга кўндаланг тарзда саккиз-ўн мм. қалинликдаги тахтачалар қўйилади. Бу ариларга эркин ҳаракатланиш имконини беради.

Кузда ҳам уялар худди баҳордаги каби етарли даражада иситилган бўлиши керак. Иситиш даражаси оила кучига боғлиқ. Кучсиз оилаларни яхшироқ иситиш керак бўлса, кучли оилаларни кўп ўрашга эҳтиёж йўқ. Меъёридан ортиқ ўраб, иситиб юбориш ҳам яхши эмас.

Саккиз-ўнта чорчўпни эгаллаган кучли оилаларда мато ёнга озроқ туширилиб, устидан ёстиқча қўйиш кифоя. Беш-олтита чорчўпни оилаларда мато кўпроқ, пастки учи қути тагига тегмайдиган даражада туширилади. Иситувчи ёстиқ мато устидан оз-моз юқорироқ бўлиши мумкин.

Иситишда янги ҳам, эски ҳам бўлмаган, аммо тўлиқ прополисланган матодан фойдаланган маъкул. Ўраш учун икки-уч сантиметр қалинликда пахта кўрпача ҳозирланади. У ҳавони, сув буғини яхши ўтказиши керак. Айримлар мато устидан сув-қоғоз ёки қалин картон қўйишади. Бундай қилиш ярамайди, чунки арилар эркин нафас олиб туриши зарур.

Кузда уяга сичқонлар кириб олиши мумкин. Бунинг олдини олиш учун аризорга заҳарланган хўрақлар ташланиши, мушук боқиш мумкин. Қувиларни торайтириш, яъни чегаралагичларни ўрнатиш лозим.

Тайёргарлик ишлари якунланганидан сўнг барча асбоб-ускуналарни тартибга солиш, таъмирлаш ва қишки сақловга олиб қўйиш шарт. Мумкатакларни (суш) навларга ажратиб, сичқон кира олмайдиган жойларда сақлаш, яроқсизларини эритиб, баҳорга сунъий мумпарда заҳирасини ҳозирлаб қўйиш зарур.

Жаҳонгир ҚўЧҚОРОВ

